

CAMPINIA

driemaandelijke uitgave van het
Streekarchief
Regio Eindhoven Kempenland

22e jaargang, nr. 86

juli 1992

Redactie-adres: Streekarchief Regio Eindhoven Kempenland
Rayondepot Oirschot
Postbus 144, 5688 ZJ Oirschot

INHOUD

Redactie en informatie: H. Mijland en J. Suijkerbuijk
telefoon 04997 - 75245

Abonnementen, losse nummers:

Voor 1992 bedraagt de abonnementsprijs f 18, — per jaar, inclusief verzendkosten en administratie.

Deze kosten zijn te voldoen, ná ontvangst van de acceptgiro, op postbanknummer 47.16.46 ten name van Streekarchief Regio Eindhoven Kempenland te Eindhoven, onder vermelding van "Campinia".

De prijs van losse nummers van de lopende jaargang bedraagt f 4,50.

Ook nummers van voorgaande jaargangen zijn bij de redactie te bestellen tegen een daarvoor geldende vergoeding.

Indien opzegging van het abonnement niet schriftelijk is medegedeeld vóór 1 december van de lopende jaargang, wordt het abonnement automatisch verlengd.

Copyright: Streekarchief Regio Eindhoven Kempenland
Overname van artikelen of gedeelten daaruit dient U schriftelijk aan te vragen bij de redactie.

Lay-out en drukwerk:
Maras Drukkerij, Oostelbeers.

ISSN 0166-6959

Omslag: gedeelte uit de kaart Ducatus Brabantiae
van Jacob van Deventer, uit 1558.

		blz.
1	De financiering van de bouw van de Oirschotse St. Petruskerk 1463 - 1512 door J. Lijnen	80
	Cursussen	103
11.	Kempische curiosa 20 Getallen en cijfers in de loop der eeuwen door .1 mijten	104
	Tentoonstelling	106
	Boekaankondiging Het notariaat in Veldhoven	107
III.	Het begin van het moderne notariaat in Veldhoven door Bijnen	108
IV.	Huizen en hun bewoners te Oirschot van de zeventiende tot de twintigste eeuw door C. Scholten	111

I. DE FINANCIERING VAN DE BOUW VAN DE OIRSCHOTSE SINT-PETRUS-KERK 1463 - 1512

door J. Lijten

Herhaaldelijk werd mij tijdens een rondleiding door Oirschot de vraag gesteld: Hoe kon Oirschot toch een dergelijke majestueuze kerk bouwen en vooral financieren? Het stellen van deze vraag ligt zeer voor de hand, doch het antwoord daarop vereist veel studie. Het lijkt zelfs onmogelijk, omdat er over de bouwperiode noch kerkerekeningen noch dorpsrekeningen bewaard zijn behalve één dorpsrekening over het jaar 1500. Toch meenden we, dat het mogelijk was om een verhelderende algemene kijk te geven op de onvoorstelbaar ingewikkelde wijze van financiering van het bouwen in de late middelbeeuwen van een grote kerk in het algemeen en de Oirschotse Sint-Petrus-kerk in het bijzonder. Dit zal dan natuurlijk niet kunnen geschieden aan de hand van de zo modieuze (soms) te pas en (dikwijls) te onpas gebruikte statistieken en tabellen, die hedendaagse historici en anderen zo graag laten maken door de computer met reeksen cijfers die hunzelf niet duidelijk zijn.

In 1981 publiceerde Dr. W.H. Vroom, hoofd van de afdeling Nederlandse geschiedenis van het Rijksmuseum te Amsterdam, een lijvige studie over de financiering van de kathedraalbouw in de middeleeuwen. I) Hij verzamelde daarin gegevens over de financiering van de kathedraalbouw in het algemeen en van de dom van Utrecht in het bijzonder geïllustreerd met een overstelpende overvloed aan cijfers. Het is nauwelijks voorstelbaar, welk een werk het verzamelen en ordenen van deze gegevens gekost moet hebben, aangezien het bestuderen ervan de moed van een os vergt, die in het gareel voor de ploeg gaat hangen en dit volhoudt tot de onafzienbare akker op zijn andere zijde ligt. Dan kan men inderdaad instemmen met de tekst op de achterflap: Dit systematisch onderzoek brengt een financieringsstelsel aan het licht, dat een even groots monument blijkt te zijn als de kathedraal zelf.

Cijfers over de financiering van de Oirschotse kerkbouw zijn niet meer voorhanden zoals in Utrecht, maar toch zijn er in de Oirschotse archieven voldoende aanwijzingen, dat de financieringswijze van de Oirschotse kerkbouw op praktisch alle onderdelen treffende overeenkomsten vertoont met die van de kathedralen.

Wij zullen een kort overzicht geven van de verschillende inkomstenbronnen voor de bouw der kathedralen in het algemeen, voor de Utrechtse kathedraal en voor de Oirschotse Sint-Petrus-kerk. Voor de twee eerste categorieën steunen we op Vroom, voor de laatste op de Oirschotse archieven.

Er waren veel bisdommen in de middeleeuwen maar van zeer verschillende grootte. Dit kwam doordat de kerkelijke indeling in de middeleeuwen in principe te rugging op de staatkundige indeling van het laat-Romeinse rijk. Elke Romeinse civitas - stad(je) met omliggend agrarisch gebied - werd een bisdom. In Italië en Zuid-Frankrijk waren dit dikwijls kleine stadjes met een weinig uitgestrekt agrarisch ommeland. Het bisdom Tongeren - later Maastricht, weer later definitief Luik - echter omvatte de oostelijke helft van het tegenwoordige België en het tegenwoordige Noord-Brabant en Limburg, het bisdom Utrecht heel het tegenwoordige Nederland boven de grote rivieren en Zeeland.²⁾

Nu was Oirschot natuurlijk geen bisdom maar daar toch enigszins mee te vergelijken. Het kerkelijk territorium van Oirschot zal oorspronkelijk heel Kempenland omvat hebben, maar het was in de loop der eeuwen afgebrokkeld door de oprichting van verschillende particuliere kerken, eigen-kerken.

Tegen deze afbrokking had Oirschot meerdere afhankelijke parochies opgericht, waarvan sommige in verloop van tijd ook weer in andere handen waren overgegaan, maar waarvan enkele zoals Middelbeers, Vessem, Wintelre en Bladel tijdens de bouwperiode van de Sint-Petrus-kerk nog vast in Oirschotse handen waren. Best had wel sinds 1437 een hulpkerk, maar behoorde zonder meer tot de parochie Oirschot. Het zou pas in 1553 een min of meer zelfstandige parochie worden. De kerkelijke inkomsten van Best, Middelbeers, Vessem, Wintelre en Bladel, met name de tienden, waren inkomsten van het Oirschotse kapittel. Het Oirschotse kapittel was pastoor van Oirschot (met Best), Middelbeers, Vessem, Wintelre en Bladel. De pastoor van Oirschot, de rector van Best, *de* pastoors van Middelbeers, Vessem, Wintelre en Bladel waren slechts plaatsvervangers van het Oirschotse kapittel, die jaarlijks door het kapittel eventueel naar willekeur vervangen konden worden.

De kerk fabriek

In de vroeg-christelijke kerk beschikte de bisschop in persoon over het vermogen en inkomen van het bisdom, dat nog niet in parochies verdeeld was. Hij diende zich daarbij wel te houden aan de bestemming, die door schenkers aan bepaalde giften verbonden werd. Naar aanleiding van misbruiken in sommige Italiaanse bisdommen werd door enkele pausen aan het eind van de vijfde eeuw een *erleelsleutel* opgesteld, die in de achtste eeuw in het grootste gedeelte van West-Europa gepractiseerd werd.

Daarbij werd het inkomen verdeeld in vier gelijke delen, respectievelijk bestemd voor de bisschop, de geestelijkheid, de armen en het kerkgebouw.

In sommige streken werd het kerkelijk inkomen in drieën gedeeld. Daar werd niets toebedeeld aan de armen, vermoedelijk omdat voor de armenzorg reeds een rentegevend vermogen was gereserveerd. Na het ontstaan van zelfstandige

parochies kregen deze weldra ook financiële zelfstandigheid.

Ook daar werd de drie- of vierdeling van kerkelijke inkomsten aanvankelijk geïmplementeerd. Door latere ontwikkelingen vervaagde deze verdeelwijze echter.³⁾

Het beheer van de kathedrale kerkfabriek was aanvankelijk ook enkel in handen van de bisschop, maar in de bouwperiode, waarover wij spreken, was het na een geleidelijke ontwikkeling overwegend in handen van het kapittel.⁴⁾

Zoals in de kathedralen stond ook in Oirschot de kerkfabriek onder het opper-toezicht van het kapittel) Daarbij liet het kapittel het dagelijkse beheer van de financiën der kerkfabriek over aan wat wij zouden noemen het kerkbestuur, de fabrieks- of kerkmeesters.

De kerkmeesters

In tegenstelling tot de kathedralen, waar het stadsbestuur zich nauwelijks inliet met de bouw en het onderhoud, was in Oirschot de bemoeienis van het dorpsbestuur met de kerkbouw zeer intensief. Het ligt dan voor de hand, dat het dorpsbestuur ook invloed wilde hebben op het benoemen en het functioneren van de kerkmeesters. Het zal daarom dienstig zijn na te gaan, wie er gedurende de bouwperiode van de Sint-Petrus-kerk als kerkmeesters gefungeerd hebben. Een directe bron daarvoor is niet aanwezig, zodat wij de personen van de kerkmeesters slechts kennen uit hun feitelijke functioneren. Wij memoreren hierbij dankbaar het jarenlange monnikenwerk van collega L. v.d. Mierden in het doorworstelen van de Oirschotse schepenprotocollen, waaraan de overgrote meerderheid van onze gegevens ontleend is.

We hebben enkele redenen om te vermoeden, dat de invloed van het dorpsbestuur op de kerkbouw van het begin af groot geweest is. Dat was alleszins begrijpelijk, omdat het dorpsbestuur aanstonds in belangrijke mate financieel bijdroeg, wat later uitdrukkelijker ter sprake komt. Het was ook voordehandliggend, dat deken Frank van Boort, die functioneerde van 1443 tot zijn dood in 1472, die aan meerdere regentenfamilies geparenteerd was,⁶⁾ en die zich gerealiseerd zal hebben, dat de geplande kerk door het kapittel alleen niet te bekostigen was, niet afwijzend stond tegenover deze gang van zaken. Het kapittel zal daarentegen bevreesd zijn geweest voor een toenemende invloed van het dorpsbestuur en een daarmee corresponderende vermindering van zijn eigen invloed op het beheer van de kerk. Dit kunnen we beluisteren in artikel 16 van de kapittelstatuten, die in 1472 bij het openstaan van het dekenaat werden opgesteld.⁷⁾

In de geest waarin het kapittel meermalen statuten opstelde tijdens het openstaan van het dekenaat om de macht van de deken ten opzichte van het kapittel te beperken, wordt daarin uitdrukkelijk bepaald, dat de kerkmeesters der Sint-Petrus-kerk, de kapelmeesters van de Mariakerk en de Heilige Geestmeesters 'in onze tegenwoordigheid en in onze kapittelzaal' moeten worden aangesteld en daar ook hun rekening moeten doen. Er wordt apart bijgezegd, dat deze bepaling gemaakt wordt 'om onze jurisdictie volgens *zeer* oude gewoonte beter te doen respecteren'.⁸⁾

Het is begrijpelijk, dat een enorm bouwwerk als de Sint-Petrus-kerk niet tientallen jaren lang continu op volle kracht kon worden voortgezet. De beschikbare financiën zullen daartoe niet toereikend geweest zijn. Zo spraken wij reeds het vermoeden uit, dat de bouwactiviteiten rond 1490 tijdelijk stilgelegd hebben en dat het Sint-Joris-gasthuis in die periode de bekwaame bouwlieden te werk gesteld heeft bij het bouwen van de Beyerd.⁹⁾ Een dergelijke stilstand was echter funest voor een gebouw-ten-halve en het was soms nodig in te grijpen door belangrijke reparaties. Dit is te beluisteren in de Oirschotse schepenakte d.d. 1492.04.23, waarin de schepenen, Heilige Geestmeesters en 'een groet deel der gemeynder gebueren' een commissie van acht personen instellen om 'der kercken sunte Peters van Orscot wederom te doen timmeren, decken ende repareren'. io) Als we ons realiseren, dat het kopen maar vooral het vervoer van het bouw materiaal, dat vrijwilligerswerk was, een massa organisatie werk vroeg, kunnen we erin komen, dat er acht 'kerkmeesters' benoemd werden. Zoals gewoonlijk zal het werk toch in hoofdzaak op één persoon zijn neergekomen, zoals weer te beluisteren is in de schepenakte d.d. 1494.01.28, waarbij deken en kapittel en de gezamenlijke inwoners een commissie van zes personen benoemen om Henrick van den Dyck te helpen in dit organisatie werk en hun bovendien volmacht geven om ten laste van de kerk geld te lenen)') Vijf van de zes, onder wie Henrick van den Dyck zelf, waren reeds in 1492 aangewezen. Alleen de priester Jan Nataels (Robillart) is nieuw. Mogelijk is hij als leidende figuur aangetrokken en heeft de aanstelling - nu door deken en kapittel - de betreffende personen een extra aansporing willen geven. Blijkbaar is al hun werk toch slechts provisorisch geweest, want in 1503 was er een ramp gebeurd met de kerk, 'die overmids dat sy gevallen was, seer wuesteleken leegtlC'.¹²⁾

Uit de niet zo duidelijke formulering van deze schepenakte zullen we moeten concluderen, dat het dorpsbestuur voor de kerkbouw een afzonderlijke belasting 'gesette penningen' had ingevoerd - vermoedelijk zoals gebruikelijk 'bedsgewijze' d.i. volgens draagkracht - die echter door velen niet betaald werd, zodat ook de bereidwilligen er niet veel meer voor voelden. Naar aanleiding van de instorting van de kerk worden er nu krachtige maatregelen genomen door vice-deken Mr. Danel van Hersel (deken Willem Aarts van Leende was overleden en er was nog geen nieuwe deken gekozen) de schout, alle regenten 'ende een groet dele der gemeynder gebueren'. Alle vorderingen van de kerk kunnen bij gerechtelijke executie afgedwongen worden. De acht personen, die ieder in hun hertgang zijn aangewezen om de gelden voor de kerk op te halen, kunnen zelfs in gijzeling genomen worden, als zij deze gelden niet op tijd inleveren. De supervisie over dit alles wordt opgedragen aan drie 'princepael provisoren ende kerckmeesteren', Aelbrecht van de Maerslaer, Henrick Belarts en Haplo Jan Vos. Het grote aantal kerkmeesters van 1492 en 1494 zal niet bevorderlijk geweest zijn voor de activiteit. Daarom wordt er nu een soort hiërarchie bij de kerkmeesters ingevoerd en krijgen drie krachtige figuren de hoogste leiding van het college.

Tijdens de bouwperiode van de Sint-Petrus-kerk heeft een zeer groot aantal kerkmeesters gefunctioneerd. Een volledige lijst is niet op te maken. Van de meeste ons bekende kerkmeesters kennen we noch het begin noch het einde van hun functioneringsperiode. Wij beperken ons daarom tot een opsomming van die bekende kerkmeesters, die tevens kannunik of priester waren en daarom als vertegenwoordigers van het kapittel beschouwd kunnen worden en de kerkmeesters die tevens schepen waren en als vertegenwoordigers van het dorpsbestuur beschouwd kunnen worden.

Kanunnik Jorden Janszoon van Geldrop is als kerkmeester speurbaar van 1468 tot 1474,¹³⁾ kanunnik Natael Robillart van 1474 tot 1479,¹⁴⁾ Kanunnik Arnd de Crom van 1480 tot 1485,¹⁵⁾ kanunnik Mr. Danel van Hersel van 1491 tot 1513,¹⁶⁾ kanunnik Jan Nataels Robillart van 1495 tot 1502,¹⁷⁾ en daarnaast de volgende priesters, Dirck de Crom van 1465 tot 1474,¹⁸⁾ Ghysbert van Gestel in 1489,¹⁹⁾ Merten Vlemmincx van 1496 tot 1498,²⁰⁾ Thomas van den Sneyscoet van 1508 tot 1510,²¹⁾ en Henrick Stockelmans van 1510 tot 1513.²²⁾

De volgende kerkmeesters hebben ook als schepen gefungeerd: Willem Willem Vos kerkmeester van 1465 tot 1467²³⁾ schepen in 1459, 1465, 1468, 1471 en 1474,²⁴⁾ Jan Willem vos kerkmeester van 1468 tot 1474²⁵⁾ schepen in 1463, president-schepen in 1473, Rutger Beelaerts kerkmeester van 1473 tot 1485,²⁶⁾ schepen in 1466, 1481 en 1484, Henrick van den Ven(ne) kerkmeester van 1477 tot 1489²⁷⁾ schepen in 1471, 1474, 1477, 1480, 1484, 1487 en 1490, Aelbrecht van den Maerslaer kerkmeester van 1493 tot 1511,²⁸⁾ schepen in 1496, 1500, 1505, 1508, 1511 en 1516, Henrick Rutgerszoon Beelaerts kerkmeester van 1503 tot 1512,²⁹⁾ schepen in 1495, 1501, 1505, 1508, 1511, 1514, president-schepen in 1518 en 1521, Happo Jan Vos kerkmeester in 1503 en 1504,³⁰⁾ schepen in 1509, H. Geestmeester in 1503, 1504, 1522 en 1531.³¹⁾

De drie 'principael provisoren ende kerckmeesteren' die in 1503 werden aangesteld en die met strakke hand de laatste fase van de kerkbouw hebben geleid, waren dus allen uit regentenkringen.

De fasering van de kerkbouw

De gegevens, die wij zojuist verzameld hebben, zullen voor sommige lezers enigszins raadselachtig blijven. Wanneer wij deze gegevens gaan vergelijken met de fasering van de kerkbouw, zoals deze door Herman Strijbos als bouwkundige is beschreven,³²⁾ kunnen we een reconstructie maken van de vermoedelijke gang van zaken in de bouw tussen 1462 en 1512.

Vermoedelijk bestonden er vóór het afbranden van de eerste Sint-Petrus-kerk in 1462 reeds vrij concrete plannen voor de bouw van een nieuw koor en transept.

Wij leiden dit af uit een testament van 1459, waarin twee gouden Peters aan de kerk gelegateerd werden als bijdrage in de bouwkosten.³³⁾ Het vermoedelijk

reeds van te voren ontworpen koor met transept paste precies tegen de muren van het schip, zoals uit de plattegrond blijkt. Door de brand van de kerk zal de uitvoering van het ontwerp misschien zijn verhaast maar niet gewijzigd. Er kwam echter een onvoorzien grote taak bij namelijk de herbouw van het schip der kerk. Het muurwerk van de oude kerk zal na de brand wel grotendeels overeind gebleven zijn, maar het tweehonderd jaar oude metselwerk zal toch wel ka-duuk geweest zijn, zodat de herbouw een labiele constructie werd, die telkens weer gerepareerd moest worden en uiteindelijk in elkaar stortte. Pas rond 1503 zal het besluit gevallen zijn een heel nieuw schip en toren te bouwen. Strijbos onderscheidt hierin wel twee bouwfases; hij constateert echter ook, dat deze om bouwtechnische redenen gedeeltelijk gelijktijdig moeten zijn uitgevoerd.³⁴⁾

Na deze globale oriëntatie ter plaatse willen we aan de hand van diverse documenten bekijken, welke financieringswijze zoals door Vroom beschreven voor de kathedralen, in Oirschot zijn terug te vinden. Wij zullen daarbij achtereenvolgens deze financieringsbronnen nagaan:

1. *bijdragen van bisschop en kapittel*
2. *bijdragen van de paus*
3. *bijdragen van de landsheren*
4. *bijdragen van de stad of het dorp*
5. *bijdragen uit de geestelijke goederen van het bisdom*
6. *bijdragen van de gelovigen*
7. *financiering uit eigen vermogen en inkomen der kerkfabriek*

1. *Bijdragen van de bisschop en het kapittel.*

Vroom besteedt tien bladzijden aan de beschrijving van de rol, die de bisschop speelde bij de bouw van de kathedraal.³⁵⁾ Deze rol kon echter zozeer variëren, dat wij kunnen volstaan met een enkele zin: 'De bisschop speelde een moeilijk definieerbare en moeilijk voorspelbare rol in het bijeenbrengen van gelden voor de bouw: soms schonk hij niets, in andere gevallen was hij de steunpilaar van de onderneming'.³⁶⁾

Daar de Oirschotse kerk geen bijzondere relatie had met de bisschop zoals een kathedraal en het Oirschotse kapittel zich zeer onafhankelijk ten opzichte van de bisschop opstelde, kan in Oirschot geen bisschopelijke bijdrage verwacht worden.

De bijdrage van het kapittel aan de kerkfabriek waren van meerdere aard. Wij zullen de voornaamste afzonderlijk bezien.

a. De prebenden van de overleden kanunniken

Reeds in de elfde eeuw (in Brussel in 1047) kwam het gebruik in zwang om na het overlijden van een kanunnik de inkomsten van zijn prebende (inkomen verbonden aan een kerkelijke functie) gedurende een jaar ter beschikking te stellen aan zijn erfgenamen, om de eventuele schulden van de overledene te betalen en voor hem een jaargetijde te stichten (annus gratiae)³⁷⁾

In de twaalfde en dertiende eeuw ontstond hier en daar het gebruik om na dit eerste jaar nog gedurende een tweede, en soms derde, jaar de inkomsten van de prebende van de overleden kanunnik aan het kapittel te laten toekomen, dat deze soms ter beschikking stelde van de kerkfabriek (*annus ecclesiae*).³⁵⁾

In Utrecht bestond het gebruik om gedurende één jaar deze inkomsten toe te wijzen aan de erfgenamen en gedurende de twee daarop volgende jaren aan de kerk, hetgeen later omgekeerd en enigszins gewijzigd werd.³⁹⁾

In artikel 7 van de Oirschotse kapittelstatuten van 1293 werd bepaald, dat de inkomsten van het eerste jaar na het overlijden van een kanunnik aan diens nalenschap kwamen en die van het tweede jaar aan de kerk.⁴⁰⁾

b. Intree- en absentiegelden enz.

Het was in de meeste kapittels gebruik, dat de nieuwe kanunniken bij hun intree een diner gaven voor hun nieuwe collega's en soms mede voor heel het personeel van het kapittel en daarnaast een bijdrage gaven voor het kapittel en/of de kerk.⁴¹⁾

Ook in Utrecht bestond een vergelijkbaar gebruik, waarbij het aandeel van de kerk pas vrij laat werd ingevoerd en vrij gering was.⁴²⁾

In de Oirschotse kapittelstatuten van ca. 1435 werd bepaald, dat de nieuwe kanunniken bij hun entree volgens gewoonte 22 Rijngulden zouden betalen aan de kerk en daarenboven een maaltijd geven voor heel het kapittelpersoneel.⁴³⁾

Rond de tijd, dat de laatste fase van de kerkbouw werd aangevat, in 1501, werd de bepaling over de intreemaaltijd gewijzigd. Ten bate van de verfraaiing van de kerk zou men in plaats daarvan voortaan 12 keurvorstergulden gaan betalen.⁴⁴⁾

Voor verschillende overtredingen konden door het kapittel boeten worden opgelegd, die soms ten goede kwamen aan de kerk. Voor de meest voorkomende overtreding, afwezigheid bij de dagelijkse koordiensten, werd soms een boete opgelegd, soms presentiegeld ingehouden, dat in sommige gevallen ook aan de kerk kwam.⁴¹⁾

In de Oirschotse kapittelstatuten van 1293 was in artikel 1 een presentiegeld geregeld. Bovendien was in de volgende artikelen een korting op de prebenden van niet-residerende kanunniken geregeld.

Zo was in artikel 3 bepaald, dat kanunniken, die aan de universiteit 'stadium generale' gingen studeren, slechts tweederde van hun prebende ontvingen, terwijl het resterende deel aan de kerk kwam.⁴⁶⁾

Door het Oirschotse kapittel werden somtijds boeten opgelegd, maar slechts in één geval vonden wij een bestemming van deze boete voor de kerk. In de toevoeging aan de statuten van 1496 in 1501 werd in artikel 16 bepaald, dat iedere ondergeschikte van het kapittel, die zich zonder verlof van de deken buiten Oirschot begaf, een boete van 1 C7arolusgulden moest betalen tot reparatie van het hoogalt aar.⁴⁷⁾

c. De incorporatie van een prebende

Deze maatregel werd slechts zelden toegepast, omdat er toestemming van de paus voor nodig was, die slechts moeizaam en enkel om gewichtige redenen verkregen kon worden.^{4t)}

In Utrecht bestond een afzonderlijke functie van kerkelijke leidekker, welk ambt bij de kerk fabriek der kathedraal werd geïncorporeerd."

Ook in Oirschot is deze maatregel toegepast. Op 30 april 1435 gaf Julianus, kardinaal-legaat van de paus voor Duitsland, in Basel verlof om het beneficie van de kosterij (*matricularia*) te incorporeren bij de kerkfabriek en droeg de uitvoering daarvan op aan Peter de Crom, kapitteldeken van Sint Jan te 's-Hertogenbosch, die in Oirschot geboren was. Als motief werd opgegeven, dat de incorporatie nodig was als een bijdrage tot de bouw en het onderhoud van de kerk.⁵⁰⁾

2. Bijdragen van de paus

Het was een hoge uitzondering, als de paus persoonlijk bijdroeg aan de bouw van een kathedraal. Het kwam soms voor, wanneer hij voor zijn keuze tot paus als bisschop of kanunnik aan die kerk verbonden was geweest. Indirect droeg de paus wel bij door het verlenen van een aflat aan degenen die bijdroegen aan het goede werk van de kerkbouw.⁵¹⁾ De opbrengsten van aflaten zullen bij de bespreking van de bijdragen der gelovigen aan bod komen.

3. Bijdragen van de landsheren

Keizers en koningen hebben soms belangrijke bijdragen gegeven aan de bouw van kerken, maar dat waren dan meestal kerken, waarmee zij een bijzondere relatie hadden, zoals de Kaiserdome van Spiers, Worms en Mainz.

Over het geheel moet het aandeel van de landsheren niet overschat worden.⁵²⁾

Ofschoon de hertog van Brabant niet alleen landsheer was maar bovendien (half)heer van Oirschot en patroon van het kapittel, is van hem geen rechtstreekse bijdrage aan de Oirschotse kerkbouw bekend. Zijn indirecte bijdrage komt onder het volgende nummer ter sprake.

4. Bijdragen van het dorpsbestuur

Wat de bijdragen van de stadsbesturen aan de bouw van de plaatselijke kathedraal betreft, is er een merkwaardige tegenstelling tussen Italië en de landen ten noorden van de Alpen. In Italië beschouwde het stadsbestuur over het algemeen de bouw van de kathedraal als een zaak, die de hele gemeenschap aanging, zodat een belangrijke bijdrage heel gewoon was en er soms zelfs een afzonderlijke belasting voor de kathedraalbouw werd geheven. Ten noorden van de Alpen interesseerde het stadsbestuur zich dikwijls niet of nauwelijks voor de bouw van een kathedraal in tegenstelling tot de stedelijke parochiekerken, waaraan de stad wel bijdroeg. Als de stad al een bijdrage gaf voor de bouw van een kathedraal,

was dat soms voor torens of klokken, die een algemeen stedelijk doel dienden, en een enkele maal voor het schip van de kerk.⁵³⁾

Ook in Utrecht werd door het stadsbestuur nauwelijks aandacht besteed aan de kathedraal, terwijl daarentegen de vier parochiekerken en met name de Buurkerk volop gesteund werden.⁵⁴⁾

In Oirschot lag de verhouding enigszins ingewikkelder. De eerste Sint-Petruskerk was in 1268 gebouwd als collegiale kapittelkerk, terwijl de Mariakerk parochiekerk was. Omdat de Mariakerk echter erg klein was voor een talrijke parochie als Oirschot, werd de Sint-Petrus-kerk in feite geruisloos als parochiekerk beschouwd. Dit feit, dat de Sint-Petrus-kerk de facto parochiekerk was, gaf voor het dorpsbestuur de doorslag om in de bouwkosten bij te dragen en was daarnaast ook reden om toezicht op het beheer te claimen. Het kapittel zag wel graag de bijdrage van het dorpsbestuur, maar bleef het alleenrecht op het toezicht op het beheer claimen, zoals wij zagen in de statuten van 1472.⁵⁵⁾ Het kapittel benadrukte dit ook door in officiële stukken praktisch altijd te spreken van de kerk als 'collegiale kerk'.⁵⁶⁾ De schepenbank gebruikte slechts enkele malen, en wel vóór 1472, de naam 'collegiale kerk',⁵⁷⁾ meestal de naam 'collegiale en parochiale kerk'.⁵⁸⁾

Slechts op een paar concrete punten wordt duidelijk, dat het dorpsbestuur bijdroeg aan de bouw van de kerk, maar dat waren dan ook zeer belangrijke bijdragen. Op 20 december 1464 verkreeg het dorpsbestuur een octrooi van hertog Philips, om 100 bunder gemeynt te mogen verkopen onder andere 'omme der reparaciën ende makingen wille van huere kerken ende den torre derselver'.⁵⁹⁾

Daarnaast is reeds gememoreerd het resolute ingrijpen van het dorpsbestuur in 1503.⁶⁰⁾ Daaruit blijkt, dat het dorpsbestuur een belasting 'gesette penningen' had ingevoerd ten bate van de afbouw der kerk, die eventueel nog met een nieuwe heffing uitgebreid kon worden. De drie 'principael provisoren ende kerckmeesteren' kregen in de akte 'voltomen macht ende procuracie ende sunderlinghe bevele, om te heffen, te boren, met recht te vervolghen, oft's noet sy, allen pachten, chynsen, renten, sculden ende gesette penningen der voerscreven kerken toebehorende, oft die tot behoef derselver kercken noch geset sellen werden'.

Alle vorderingen ten bate van de kerk werden onmiddellijk executabel verklaard 'gelyck oft sy met allen sollempnityten van recht verwonnen waren', terwijl geen enkel excuus geaccepteerd behoefde te worden. De akte besluit: '...sy en sellen betalen den iersten penninck metten lesten.'

Uit de omstandigheden is duidelijk, dat dit optreden en deze bijdrage doorslaggevend is geweest.

5. Bijdragen uit de geestelijke goederen van het bisdom

De kathedraal gold als de 'oermoeder en meesteres' van alle kerken in het bis-

dom. Op die titel had zij speciale voorrechten op de andere kerken, zodat bepaalde inkomsten van onderhorige kerken soms aan de kathedraal konden worden toegewezen, zoals bijvoorbeeld uit de tienden, die voor de plaatselijke parochiekerk waren bestemd.⁶¹⁾

Nu zal het op het eerste gezicht vergaand lijken, om op dit punt een vergelijking te trekken tussen katedralen en de kerk van Oirschot. In Oirschot was echter de verhouding tussen de 'oermoeder en meesteres' en haar onderhorige kerken veel strikter dan die tussen de kathedraal en de andere kerken van het bisdom. De tienden van Middelbeers, Vessem, Wintelre en Bladel kwamen zelfs zonder meer toe aan het Oirschotse kapittel, wat wel verplicht was daaruit de betreffende parochiekerken te onderhouden, maar er overigens vrij over kon beschikken.⁶²⁾ De tienden van Oirschot (met Best) en de genoemde parochies waren zelfs de hoofdbron van inkomsten van het Oirschots kapittel. De bijdrage die het kapittel deed aan de kerkbouw waren dus mede uit de tienden der onderhorige kerken afkomstig.

6. Bijdragen van de gelovigen

Na het bestuderen van de voorgaande bijdragen zijn we misschien geneigd om de vrijwillige bijdragen van de gelovigen niet als zeer belangrijke bron voor de financiering van de kerkbouw te beschouwen. Toch zijn er verscheidene uitspraken bekend, waarin de bijdragen van de gelovigen zelfs als de belangrijkste financieringsbron worden genoemd, zoals die van het Keulse domkapittel van 1325, waarin wordt gezegd, 'dat de uitgaven voor de bouw grotendeels komen uit giften en offeranden van de gelovigen'.⁶³⁾

In Oirschot vinden we een soortgelijke uitspraak door het kapittel in de motivering van het besluit vervat in artikel 17 van de statuten die in 1472 tijdens de bouwperiode van de kerk werden opgesteld, waarin wordt geconstateerd, dat 'de kerkfabriek voornamelijk behoefte blijkt te hebben aan welwillende handen die op velerlei wijze steunen'.⁶⁴⁾

Deze bron was echter onberekenbaar, omdat haar vloeien afhankelijke was van de persoonlijke beslissing van honderden en zelfs duizenden personen. Zij zal dus meer gevloeid hebben naargelang motieven aangevoerd werden, die de gewone mens aanspraken. Grote bijdragen van de rijken kon men blijkbaar niet verwachten. Geert Grote, die in de veertiende eeuw een tractaat schreef 'Contra turrim Trajectensem' (Tegen de Utrechtse toren), merkte op, dat hij nog nooit iemand gezien had, die van harte een grote som aan de bouw bijdroeg.⁶⁵⁾

Bijdragen aan de kerkbouw werden in de officiële kerkelijke leer als goed werk niet zo hoog aangeslagen als aalmoezen aan de armen.⁶⁶⁾ Er zijn overigens in alle eeuwen van het bestaan van de kerk schrijvers geweest, die zich verzetten tegen de in hun ogen overdreven sommen die besteed werden aan kerkenbouw ten nadele van de zorg voor de armen. Het is echter twijfelachtig of kerkenbouw ooit ten nadele van de armenzorg gewerkt heeft.

In Oirschot heeft de armenzorg zeker niet geleden tijdens de bouw van de Sint-Petrus-kerk. In de acht testamenten, die ons bekend zijn uit de jaren 1463 - 1473, de fase van de bouw van koor en transepten, werd slechts in één meer vermaakt aan de kerkbouw dan aan de armenzorg; meestal werd de armenzorg belangrijk ruimer bedacht dan de kerkbouw.⁶⁷⁾ Gedurende de bouwperiode van de kerk nam het vermogen van de Tafel van de H. Geest toe tot 1498. Pas in 1517 constateerden we een - dan nog lichte - teruggang, die zich pas in later tijd voortzette.⁶⁸⁾

Bij de aansporing van de gewone gelovigen tot het doen van giften voor de kerkbouw kunnen we drie motieven onderscheiden.

a. Het kerkgebouw zelf

Gerard Nijsten constateert, dat in een gemeenschap in de middeleeuwen bepaalde feestelijkheden zoals vastenavondviering, toneel, schuttersoptreden en processies als een metafoor van de gemeenschap konden worden ervaren in de zin, dat daarin de gemeenschap zich van haar beste zijde dacht te manifesteren.⁶⁹⁾ Evenzeer als deze feestelijkheden kon de kerk, zeker indien deze een monumentaal gebouw was, door de gemeenschap beschouwd worden als haar metafoor, hetgeen in feite in Oirschot nog steeds geldt. Nog onlangs werden ook in Best voor de restauratie van de Sint-Odulphus-kerk miljoenen bij elkaar gebracht.

Het was natuurlijk belangrijk om dit motief sprekend tot de massa te brengen, waartoe soms een model of een afbeelding van de kerk op een strategische plaats werd opgesteld.⁷⁰⁾

Wij weten niet in hoeverre dit motief in feite in Oirschot gespeeld heeft, maar gezien de mentaliteit van de Oirschotse mensen mogen we er veilig van uitgaan, dat het zo geweest is. Zeker heeft dit motief in belangrijke mate meegespeeld bij het ingrijpen en de bijdrage van het dorpsbestuur rond 1500.⁷¹⁾

b. De aflaten

Wij zijn niet meer zo vertrouwd met de aflaat-gedachte. Aflaten zijn ontstaan in de tijd dat er voor vele overtredingen nog een openbare kerkelijke boete werd opgelegd. Wanneer iemand die een lange kerkelijke boete moest volbrengen, uit eigen beweging een of ander goed werk verrichtte, werd hem soms die kerkelijke boete voor een bepaalde tijd of zelfs helemaal kwijtgescholden. Dat werd geformuleerd in de kwijtschelding van een aantal dagen en voor een totale kwijtschelding als 'volle aflaat'. Nadat de openbare boete uit de kerkelijke praktijk nagenoeg verdwenen was, bleef men dezelfde terminologie gebruiken.

De middeleeuwse mens was er zich zeer van bewust, dat hij ook na de vergeving van zijn zonden bij God iets goed te maken had in dit leven of in het hierna maals (vagevuur). Hij was daarom zeer gesteld op een aflaat als een hulp van de gehele gemeenschap der kerk in zijn boetedoening.

Er werden door de kerkelijke overheid aflaten verleend voor velerlei goede werken en juist het meest voor daadwerkelijke of financiële hulp bij de bouw van kerken.⁷²⁾

Voor de bouw van de dom van Utrecht werden door de paus meerdere aflaten verleend en eveneens door verscheidene bisschoppen ook buiten Utrecht.⁷³⁾

Betreffende Oirschot is geen aflaat bekend, die verleend werd ter bevordering van de kerkbouw. Gezien de algemene mentaliteit van die dagen en de gewoonte om voor een dergelijk kerkgebouw aflaten aan te vragen ligt het voor de hand, dat het ook in Oirschot gebeurd is. Tijdens de eindfase van de Oirschotse kerkbouw was er een aflaat verleend ten bate van de bouw van de Sint-Pieter te Rome. Een gedeelte van de opbrengst mocht besteed worden aan een plaatselijk doel. D.d. 1509.05.16 bepaalden deken en kapittel van Oirschot, dat de offergelden voor de aflaat 'van den stoel van Romen' bestemd zouden worden voor de kerk tot ze was afgebottwd.⁷⁴⁾

c. De reliekenverering

Vanaf de eerste eeuwen van de kerk werden de stoffelijke resten van de martelaren, later ook van andere heiligen, vereerd. Veel kerken werden gebouwd over de graven van martelaren zoals de Sint-Pieter te Rome. Hun begraafplaatsen trokken vanouds vele bedevaartgangers. In later tijd werden de relieken ook verspreid. Ook in de verspreidingsplaatsen trokken belangrijke relieken vele bedevaartgangers. Ouderen onder ons herinneren zich nog het gebruik van de relikwieverering, waarbij op sommige plaatsen ook een geldelijk offer gebruikelijk was. Zo heeft de verering der relieken in de middeleeuwen zeker belangrijk bijgedragen aan de kerkbouw ook in Utrecht.⁷⁵⁾

Blijkens het jaargetijdenboek van het kapittel werden er in Oirschot veel heiligen vereerd. Er waren ook vele altaren en nog meer beneficies ter ere van vele heiligen.⁷⁶⁾ Vermoedelijk zijn er ook veel relikwieën aanwezig geweest. In artikel 17 van de kapittelstatuten van 1472 werd bepaald, dat in de kerk een tafel zou worden geplaatst, waarop de relikwieën ter verering zouden worden uitgesteld, terwijl het geld dat daarbij door de gelovigen geofferd zou worden, bestemd werd voor de kerkbouw totdat deze voltooid zou zijn.⁷⁷⁾

7. Financiering uit eigen vermogen en inkomen van de kerkfabriek

Bij de financiering van de bouw van de dom van Utrecht heeft het inkomen uit eigen vermogen geen grote rol gespeeld. De twee voornaamste redenen daarvoor zijn, dat vele pachten en renten waren bedongen in rekenmunt, die evenals nu voortdurend devalueerde en dat de inkomsten uit het zeer verspreid liggende goederenbezit moeilijk te innen waren en daardoor op den duur verloren gingen.⁷⁸⁾

Beide bezwaren golden niet in Oirschot. Evenals de tafel van de H. Geest belegde de kerk haar bezit overwegend in natura met name jaarpachten te betalen in bepaalde hoeveelheden rogge, waardoor zij vrij waardevast waren. Deze pachten konden wel betaald worden in rekenmunt naar rato van een verrekenprijs, clic telkens opnieuw werd vastgesteld. Meestal stelde men deze prijs iets onder de marktwaarde van de rogge, zodat overwegend in specie werd betaald en de

kerkmeesters de rompslomp van het innemen en verkopen van de rogge werd bespaard. Voorzover na te gaan had de Oirschotse kerk alleen goederenbezit in Oirschot of de naaste omgeving, dat vrij gemakkelijk beheerd kon worden.

Daar van de kerk over de periode van de bouw geen rekeningen bewaard zijn, bestaat onze voornaamste informatiebron aangaande de financieringswijze van de kerkbouw in het Oirschotse schepenprotocol. Dit heeft als groot nadeel, dat bij transporten van onroerend goed of pachten aan de kerk praktisch nooit wordt uitgesproken, of dit geschiedt tengevolge van verkoop of schenking. Voor transporten van de kerk aan derden kunnen we op voorhand aannemen, dat dit is tengevolge van verkoop door de kerk, wat ten overvloede meestal tevens uitdrukkelijk wordt vermeld.

Wij hebben de indruk, dat de Oirschotse kerkfabriek gedurende de bouwperiode een groot deel van haar bezit te gelde heeft gemaakt.

Wij noteerden, dat de kerk zes huizen met aanliggende grond verkocht.⁸⁰⁾ Van een van deze huizen blijkt, dat de kerk het verkreeg op 27 april 1501 en het weer verkocht op 5 mei d.a.v.⁸¹⁾ Ook verkocht de kerk tien percelen grond,⁸²⁾ waarvan een perceel op 22 januari 1505 verkregen werd en in de daarop volgende maand verkocht.⁸³⁾ De kerk verkocht ook meerdere tientallen jaarpachten, bij voorkeur aan andere kerkelijke instellingen, indien deze op dat moment over voldoende kapitaal beschikten: aan de Mariakerk,⁸⁴⁾ aan de Tafel van de H. Geest⁸⁵⁾ en aan het kapittel.⁸⁶⁾

De kerk verkreeg in de bouwperiode ook enkele schenkingen van renten en pachten onder voorwaarde van het uitbetalen van een lijfrente.⁸⁷⁾ Ook verkreeg zij een huis te Hoogeloon tegen toezegging van een gratis zitplaats in de kerk en het verzorgen van uitvaart en begraving.⁸⁸⁾ Dit huis kan best onmiddellijk verkocht zijn, maar dat is in het Oirschotse schepenprotocol niet te vinden.

Rond de tijd van de voltooiing der kerk was de kerkfabriek zo insolvent, dat zelfs een eigen kanunnik geen geld meer wilde lenen aan de kerk zonder borgstelling. Op 1 oktober 1509 gaven deken, kapittel, kerkmeesters, 1-1. Geestmeesters, schepenen en meerdere vertegenwoordigers van de gemeenschap verlot aan de H. Geestmeesters en aan de gasthuismeesters, om ieder een jaarrente van 10 gulden toe te zeggen aan kanunnik Anthonis Bruyninx.⁸⁹⁾ Op dezelfde dag beloofden de Tafel van de H. Geest en het Sint-Joris-gasthuis aan kanunnik Anthonis Bruyninx deze jaarrenten van elk 10 gulden, elk aflosbaar met 166 gulden 13 stuivers. Zowel de Tafel van de H. Geest als het Sint-Joris-gasthuis stelden daarvoor een hoeve en al hun bezittingen als onderpand.⁹⁰⁾ Daartegenover erkenden de kerkmeesters van de kanunnik tweemaal 166 gulden en 13 stuivers omvangen te hebben, terwijl zij beloofden deze aan hem of zijn erfgenamen te zullen lossen na de voltooiing van de kerk.⁹¹⁾ Het is niet zeker maar toch wel waarschijnlijk, dat de rentebetaling door de Tafel van de H. Geest en het Sint-Joris-gasthuis tot de lening werd afgelost, een bijdrage was door deze twee instellingen aan de kerkbouw. Bij de schuldbekentenis door de Tafel van de H.

Geest vonden we in de marge aangetekend, dat deze lening op 8 juli 1526 aan de executeur-testamentair van de kanunnik was afgelost.⁹²⁾

Als we hierbij bedenken, dat op 29 juni 1508 het vervaardigen van het koorgestoelte door Jan Borchmans was aangenomen voor de som van 300 gulden,⁹³⁾ is het verleidelijk om deze lening daarmee in verband te brengen. We betreden daarmee een zijpad, dat ons uitnodigt nog enige ogenblikken rond deze indrukwekkende kerk te dwalen.

De toerusting van de kerk

Hoewel het Oirschotse koorgestoelte aanmerkelijk kleiner was dan dat van 's-Hertogenbosch, werd in het contract met Jan Borchmans bedongen, dat het moest zijn 'in alle werck, properder en netter dan dat ten Bosch is'.⁹⁴⁾ Wij zien hierin bevestigd, dat de Oirschotse gemeenschap de kerk met haar toerusting als haar metafoor beschouwde. Het is ook begrijpelijk, dat Oirschot zich hierbij vooral afzette tegen de stad, die alle eeuwen van haar bestaan door haar inbeelding de bevolking van de Meierij heeft geïrriteerd.

Naast de documentatie over het koorgestoelte beschikken we nog over enkele andere aanwijzingen betreffende de meubilering en aankleding van de kerk. Op 14 september 1492 verkocht het gilde van Sint Catharina meerdere renten om een nieuw altaar te betalen⁹⁵⁾ en op 25 januari 1508 verkocht ditzelfde gilde weer enkele renten om een raam in de kerk te betalen.⁹⁶⁾ Ook het gilde van Sint Barbara verkocht 28 juni 1493 een rente om een nieuw altaar te betalen.⁹⁷⁾ Over een orgel vonden we in deze tijd geen gegevens, maar Jespers vermoedt, dat er spoedig minstens een positief aanwezig is geweest.⁹⁸⁾

Ook de uitbreiding en opluistering van de kerkelijke diensten kreeg aandacht. Zo werden in de bouwperiode juist vele beneficiés en officies (stichtingen tot het doen celebreren van Missen) opgericht. In 1484 stichtte kanunnik Joorden Janszoon van Geldrop, die ook kerkmeester was, bij testament het officie van het hoogaltaar,⁹⁹⁾ Jacobus van Dormalen in 1486 het beneficié van Sint Sebastiaan, wo) Philippus die Mesmeker in datzelfde jaar de beneficiés van Sint Eligius, Sint Crispinus en Crispinianus, Daniel van der Ameyden in 1490 het beneficié van Sint Barbara,¹⁰²⁾ de Keulse kanunnik Engelbert van den Spijker, van Oirschotse afkomst, in 1491 de Cantorij,¹⁰³⁾ kanunnik Henrick Vos in 1491 het beneficié van Sint Petrus,¹⁰⁴⁾ Mechtildis weduwe van Henrick van Driemulen ca. 1500 het tweede beneficié van O.L.Vrouw,¹⁰⁵⁾ deken Willem Aarts van Leende in 1504 het beneficié van Sint Willibrord,¹⁰⁶⁾ Margriet Beelaerts in 1505 het beneficié van Sint Anna en Oda,¹⁰⁷⁾ en kanunnik Arnd de Crom, die ook kerkmeester was, in 1514 het beneficié van de twaalf apostelen en Sint Hubertus.¹⁰⁸⁾

CONCLUDERENDE SAMENVATTING

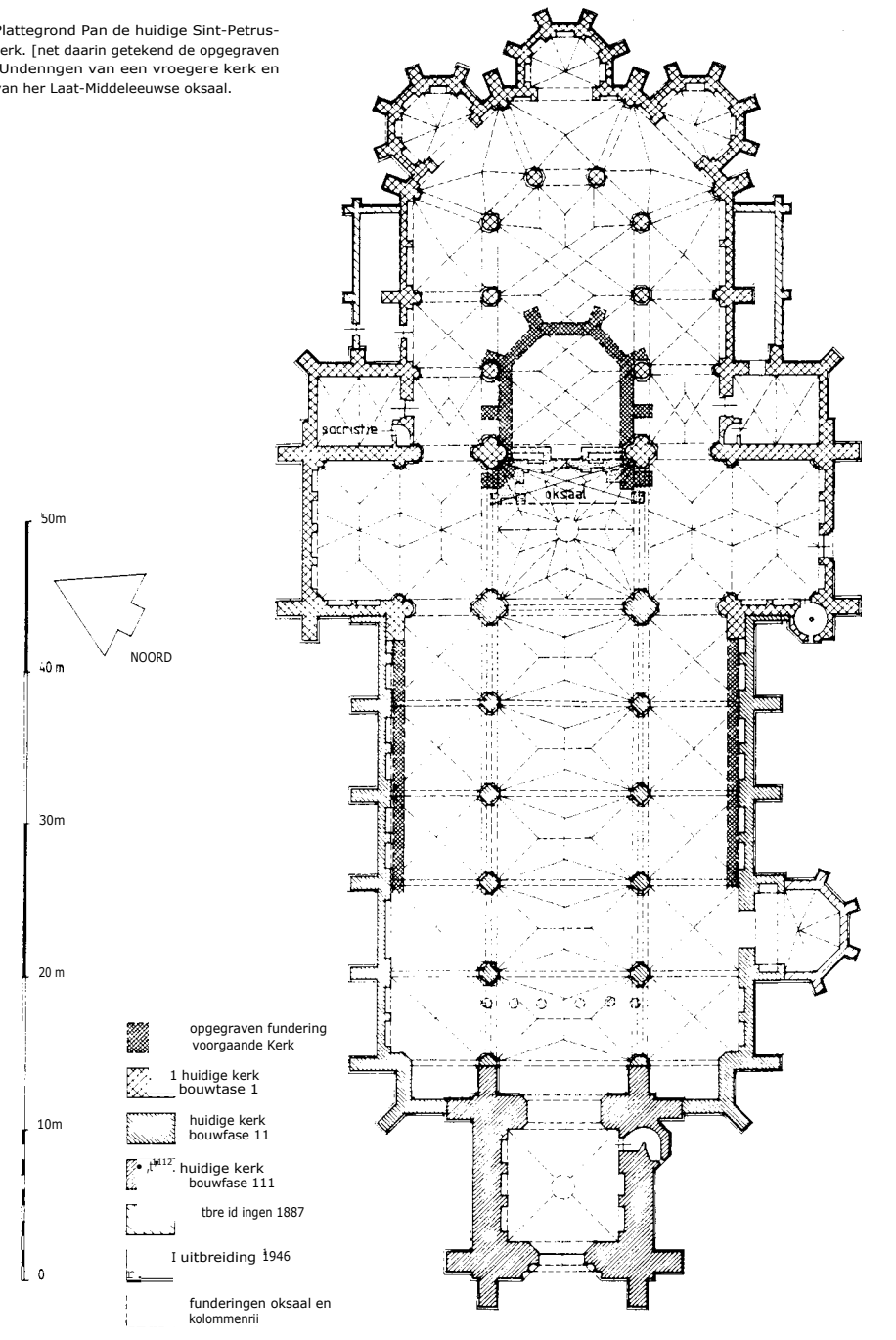
Als we ons realiseren, dat in 1435 de matricularij geïncorporeerd werd bij de kerkfabriek - hetgeen alleen geoorloofd was indien de kerkfabriek daaraan dringend behoefte had, wat ook in de akte wordt uitgedrukt - mogen we ervan uitgaan, dat toen reeds werd gedacht aan een grondige restauratie of (gedeeltelijke) nieuwbouw van de eerste Sint-Petrus-kerk. In 1459 hadden de plannen zo'n concrete vorm aangenomen, dat besloten was tot (gedeeltelijke) nieuwbouw, zoals is af te leiden uit een legaat 'tot hulp aan de bouw van de kerk'. Het is onzeker of het door het kapittel gevormde fonds toereikend was voor deze nieuwbouw. De brand van 1462 veroorzaakte echter een extra moeilijkheid, doordat nu naast de nieuwbouw van koor en transepten ook het schip der kerk herbouwd moest worden. Het dorpsbestuur verkreeg octrooi om 100 bunder gemeynt te mogen verkopen 'omme der reparaciën ende makingen wille van huere kerken ende den torre derselver'.

Deze herbouw zal ondanks de beste bedoelingen een lijdensweg geworden zijn van telkens opnieuw repareren en oplappen met het uiteindelijke lamentabele resultaat, dat het gammele schip rond 1500 instortte. De gegevens wijzen erop, dat in de tussenperiode niet alleen de reparatie maar ook de financiering lapwerk is geweest, hetgeen het dorpsbestuur noopte, om met algemene instemming van de volksvergadering resolute maatregelen te nemen en over te gaan tot gehele nieuwbouw van het schip gefinancierd door een algemeen aanvaarde belasting naar draagkracht.

Ook al heeft het kapittel aanvankelijk getracht het oppertoezicht over kerkgebouw en -bestuur in eigen hand te houden, ook al heeft het alle beschikbare en bekende financieringsmethoden aangewend, uiteindelijk heeft het dorpsbestuur de doorslag gegeven in de laatste fase van de bouw en de financiering. Het kon dit, omdat het dwingender en effectiever kon werken doch enkel in zoverre het gesteund werd door de gemeenschap als geheel. Het gevolg was, dat in later tijd het dorpsbestuur meer invloed had op het beheer van het kerkgebouw dan het kapittel.

Wij kunnen daarom in volle overtuiging constateren, dat de Sint-Petrus-kerk gebouwd en gefinancierd is door de Oirschotse gemeenschap onder leiding van haar geestelijke en wereldlijke overheid vanuit een mentaliteit, die vierhonderd jaar later door Janus van den Heuvel, voorzitter-directeur van de boerenleenbank kernachtig werd verwoord. Toen het hoofdbestuur van de centrale bank in Eindhoven aanmerkingen maakte op de financiering door de plaatselijke bank van de herbouw van de in 1904 ingestorte kerktoren, omdat de kerk geen goed onderpand zou zijn, heeft hij geantwoord: 'De kerk geen goed onderpand? Dat is het beste onderpand want dat zijn wij zelf'.¹⁰⁹⁾

Plattegrond van de huidige Sint-Petrus-kerk. [net daarin getekend de opgegraven funderingen van een vroegere kerk en van her Laat-Middeleeuwse oksaal.

NOTEN

1. W. H. Vroom, *De financiering van de kathedraalbouw in de middeleeuwen*, Gary Schwartz Maarssen 1981, meer dan 600 bladzijden, waarvan bijna de helft noten en bijlagen.
2. Vroom, *Financiering*, blz. 30.
3. Vroom, *Financiering*, blz. 31 e.v.
4. Vroom, *Financiering*, blz. 34.
5. Kapittelstatuten van 1472, art. 16: A.M. Frenken, Documenten betreffende de kapittels van Hilvarenbeek, Sint-Oedenrode en Oirschot, 's-Hertogenbosch 1956, blz. 257.
6. J. Lijten, 'De Oirschotse zoen-accorden: Zoenen wegens doodslag', in *Campinia* jrg. 12 (1982), blz. 83 e.v.
7. Frenken, Documenten, blz. 257. J. Lijten, 'De Oirschotse kapittelstatuten tot 1500', in *Campinia* jrg. 17 (1987), blz. 5 - 30.
8. De letterlijke tekst luidt: *Rectores autem seu administratores fabricae ecclesiae nostrae similiter et fabricae capellae Beatissimae Mariae Virginis pariformiterque provisores mensae Sancti Spiritus ad nostram jurisdictionem secundum antiquissimam consuetudinem melius observandam similiter et eorum rationes et computationes in nostra presentia nostroque capitulari loco statuimus et decernimus ex nunc in antea inviolabiliter assumi fierique debere ac reddi.*
9. J. Lijten, 'Het Sint-Joris-gasthuis tienmaal bejaard 1333 - 1983', in *Campinia* jrg. 13 (1983), blz. 64-91, met name blz. 71 e.v.
10. Oirschots schepenprotocol van 1492, fol. 13°. Zie bijlage I.
11. Oirschots schepenprotocol van 1494, fol. VI. Zie bijlage II.
12. Oirschots schepenprotocol van 1503, fol. XXXVIII". Zie bijlage III.
13. Oirschots schepenprotocol van 1468, rol. 10vo e.v., 44, 55; 1470, fol. 7,8,12,16,32; 1471, Lol. 5,6,11,17, 23vo, 47"; 1472, fol. 14,26,30', 36; 1474, fol. 28.
14. Oirschots schepenprotocol van 1474, fol. 28; 1478, fol. 17"; 1479, fol. 2", 6.
15. Oirschots schepenprotocol van 1480, fol. 26; 1483, fol. 10"; 1485, Lol. 8".
16. Oirschots schepenprotocol van 1491, fol. XXVI; 1492, fol. 34 en 50; 1493, Lol. Q, XIV en XXXII"; 1506, Lol. LI: 1507, fol. XXIX e.v.; 1513 A, fol. 12.
17. Oirschots schepenprotocol van 1495, Lol. XI', XV, XIX; 1496, Lol. 11⁵⁰, 1499, Lol. VII" c.v., XIX, XXX; 1500, Lol. XIII', XX", XXIV^{vo}, XXIX^{vo}, XXXVI"; 1501, fol. I^o, XVIII", XIX, XXI", XXXVIII; 1502, Lol. IX, XI', XVIII, XLIII";
18. Oirschots schepenprotocol van 1465, Lol. 18 en 30; 1467, Lol. 14' en 15; 1468, Lol. 15; 1470, Lol. 28vo; 1474, fol. 28.
19. Oirschots schepenprotocol van 1489, fol. XXV.
20. Oirschots schepenprotocol van 1496, fol. XXVI; 1497, fol. XXVI, XXVII; 1498, fol. 8.
21. Oirschots schepenprotocol van 1508, fol. XXVI; 1509 A, fol. XLVIII; 1510 A, fol. ii^{vo}.
22. Oirschots schepenprotocol van 1510 A, Lol. XIX; 1512 A, fol. V"; 1513 A, Lol. 12.
23. Oirschots schepenprotocol van 1465, fol. 18 en 30; 1467, fol. 14° en 15.
24. Voor het fungeren als schepen wordt voor deze en alle volgende verwezen naar de titelbladzijden van de schepenprotocollen der betreffende jaren.
25. Oirschots schepenprotocol van 1468, fol. 15, 19°, 20, 44, 55 e.v.; 1470, Lol. 7,8,12,16,32; 1471, Lol. 5,6,11,17,23',47"1473. Lol. 35vo en 40; 1474, fol. 16 en 21.

26. Oirschots schepenprotocol van 1473, fol. 35' en 40; 1474, rol. 16,21 en 28; 1476, fol. 11'; 1477, fol. 8° en 32; 1478, fol. 17⁵⁰; 1479, fol. 2", 6 en 11"; 1480, Lol. 18' en 26; 1482, fol. 39 en 43; 1483, Lol. 6, 10vo, 26 - 32; 1485, Lol. 8".
27. Oirschots schepenprotocol van 1477, Lol. 8" en 32; 1478, Lol. 17'; 1479, Lol. 2', 6 en 11"; 1480, fol. 17' en 18⁵⁰; 1483, fol. 10', 26 - 32; 1484, fol. 12; 1485, fol. 8⁵⁰; 1489, Lol. II" en XXV.
28. Oirschots schepenprotocol van 1493, fol. Q en XIV; 1495, Lol. XIX; 1496, fol. 11"; 1500, Lol. XXXI" en XXXVI"; 1501, fol. 1vo en XXI"; 1502, fol. XVIII; 1503, Lol. XXXVIII" en LIV; 1504, fol. 1, XXI, XXVII, XLV^{vo} e.v.; 1507, fol. XXIII; 1511 B, rol. 12'.
29. Oirschots schepenprotocol van 1503, fol. XXXVIII"; 1504, fol. I, IV", XXI, XXVII, XLV"; 1505, fol. VII"; 1506, Lol. IV, XVI", XXXVII, XLVII"; 1507, fol. VIII"; XVI; 1511 B, Lol. 12vo; 1512 B, Lol. VI.
30. Oirschots schepenprotocol van 1503, fol. XXXVIII"; 1504, fol. IV', XLV", XLIX.
31. Rekeningen van de Tafel van de H. Geest over de betreffende jaren.
32. Herman Strijbosch, 'Drie (of vier?) generaties kerken; een grootfamilie in Oirschot', in *Oog op Oirschot*, Oirschot 1991, blz. 121 - 154.
33. A.T.H.G. Oirschot, ch. 1459.05.04. De betreffende passage luidt: *Item legavit ipse testator fabrice ecclesie beati Petri in Oerscot in subsidium structure eiusdem fabricae duos Petros aureos aut valorem eorundem in alio pagamento semel dandos.*
34. Strijbos, *Drie generaties*, blz. 140 en 144.
35. Vroom, *Financiering*, blz. 71 - 81.
36. Vroom, *Financiering*, blz. 74.
37. Vroom, *Financiering*, blz. 87 en 398, noot 144.
38. Vroom, *Financiering*, blz. 88.
39. Vroom, *Financiering*, blz. 262 e.v.
40. Frencken, Documenten, blz. 248; Oorkondenboek van Noord-Brabant I De Meierij van 's-Hertogenbosch, ed. H. Camps, 's-Gravenhage 1979, nr. 502. De letterlijke tekst luidt: *Item statuimus quod quilibet canonicus ecclesiae nostrae decedens in primo anno post eins decessum habeat annum gratiae et fructus illius anni cedant pro debitis suis exsolvendis seu prout ipsos in suo testamento ordinaverit distribuendos; fructus vero secundi anni (velum ecclesiae nostrae pro negotiis suis expediendis.*
41. Vroom, *Financiering*, blz. 89 e.v.
42. Vroom, *Financiering*, blz. 265 e.v.
43. Frencken, Documenten, blz. 251. Deze statuten zullen echter vermoedelijk dateren van ca. 1459, zie J. Lijten, *Kapittelstatuten in Campinia* jrg. 17 (1987), blz. 16. De letterlijke tekst luidt: *Item secunda seu altera prelecta capituli consuetudo fuit, quod quicumque canonicus noviter ad possessionem admittitur, ut serere videatur antequam metat, suorum predecessorum vestigia inherendo pro iuribus ecclesiae XXII renenos florenos aureos seu illorum valorem pro sua receptione persolvat, necnon pastum, hoc est convivium diurnum pro decano, canonicis, capellanis, vicariis et habituatis ac capituli officariis, receptore videlicet, custode et virgifero, eodem quo receptus fuerit die, eisi capitulum aliter consentiat, honeste preparari faciat realiterque persolvat.*
44. Art. 15: toevoeging aan de statuten van 1496 op 26 mei 1501, Frencken, Documenten, blz. 254. Frencken noemt de statuten op basis van *een* corrupt afschrift 'van 1446', maar in *Campinia* jrg. 17 (1987), blz. 17 is aangetoond, dat ze van 1'196 zijn.

De tekst luidt: Quintadecima dominorum ordinatio ... est hec, de cetero futuris temporibus nullus clericorum per nostrae ecclesiae patronos decano et capitulo propter canonicatus possessionem presentandorum^a illud magnificum seu sumptuosum capitulo^a aut eius membris^a pastum, quod nostri predecessores dederunt receperuntque, tribuere obligabitur, sed illius prandii inutilis vice ob nostrae ecclesiae necessaria ornamenta melioranda et augmentanda ad decani aut alterius canonici ad hoc deputati manus ante admissionem remel duodecim florenos aureos, coervorsterguldens dictos, aut in pagamento eorundem valorem deliberare tenebitur.

a = gecorrigeerd naar een beter afschrift in het Register van Dooren - van Baar, blz. 261.

45. Vroom, Financiering, blz. 90 e.v.
46. Frenken, Documenten, blz. 247. De tekst luidt: Item statuimus quod canonici ecclesiae nostrae emancipati euntes ad studium generale habeant duas partes tantum annonae prebendae suae et *tertia pars ad utilitatutn ecclesiae nostrae convertatur...*
47. Frenken, Documenten, blz. 254. De tekst luidt: Decimasexta ordinatio hec est, quod nullus ex nostris capellanis, beneficiatis aut capituli suppositis presumat exire libertatem Oirschotensem nisi prius a decano aut vicedecano petita aut obtenta licentia sub pena juramenti prestiti ac *muleta unius floreni Caroli ad summi nostri altaris reparationem convertenda* a quocunque contrarium faciente irremisibiler immediate persolvenda toties quoties contigerit.
48. Vroom, Financiering, blz. 91 e.v.
49. Vroom, Financiering, blz. 265.
50. Frenken, Documenten, blz. 227 e.v., aldus geformuleerd; '...ad supportandum onera fabrice eiusdem ecclesie illiusque structuras et edificia manutenenda
51. Vroom, Financiering, blz. 96 - 99.
52. Vroom, Financiering, blz. 100 - 105.
53. Vroom, Financiering, blz. 106 - 108.
54. Vroom, Financiering, blz. 344 - 352.
55. Frenken, Documenten, blz. 257. Vrgl. noot 8.
56. Alleen bij de goedkeuring van het beneficium van Sint Sebastiaan in 1486 sprak het kapittel van 'collegiale en parochiale kerk', Frenken, Documenten, blz. 242. Het sprak enkel van 'collegiale kerk' in 1484, (Frenken) blz. 239; 1486, blz. 245; 1496, blz. 252; en 1501, blz. 222.
57. Oirschots schepenprotocol van 1464, fol. 39; 1470, fol. 28vo; 1471, fol.
58. Oirschots schepenprotocol van 1478, fol. 17'; 1479, fol. 2', 6 en 11'; 1480, fol. 16", 17', 26; en meerdere latere vermeldingen.
59. O.A.A.O., eh. 1464.12.20.A.
60. Oirschots schepenprotocol van 1503, fol. XXXVIII". Zie bijlage III.
61. Vroom, Financiering, blz. 109 - 118.
62. Lijst van tienden van het Oirschots kapittel over het jaar 1575; Frenken, Documenten, blz. 208 - 211.
63. Vroom, Financiering, blz. 119 e.v.
64. Frenken, Documenten, blz. 257: '...quia dictae nostrae ecclesiae fabrica manibus principaliter benevolis et adjutricibus multipliciter indigere dinoscitur...'
65. Vroom, Financiering, blz. 119 - 121.
66. Vroom, Financiering, blz. 88: uitspraak van paus Alexander III (1159 - 1181).

67. Wij noteerden de volgende legaten (meest jaarpachten):

	H. Geest	kerk
eh. 1463.01.25:	6 lopen rogge	3 lopen rogge
ch. 1466.05.28:	5 lopen rogge	12 lopen rogge
eh. 1469.04.12:	12 lopen rogge	-----
eb. 1470.09.12:	6 lopen rogge	6 lopen rogge
ch. 1471.03.03:	een boerderij	27 lopen rogge
eh. 1472.09.13:	3 lopen rogge	3 lopen rogge
ch. 1473.11.04:	alles	1 Rijns gulden

68. Campinia jrg. 19 (1989), blz. 164: overzicht in noot 12.
69. Gerard Nijsten, 'De stad en haar metafoor: processie, toneel en openbare feesten in Venlo ca. 1380 - 1525', in *Volkskundig Bulletin* Tijdschrift voor Nederlandse cultuurwetenschap, P.J. Meertens-Instituut, 17,3 (november 1991), blz. 223 - 247.
70. Vroom, Financiering, blz. 120 e.v.
71. Te beluisteren in de algemene teneur van de schepenakte van 1503. Zie bijlage III.
72. Vroom, Financiering, blz. 122 e.v.
73. Vroom, Financiering, blz. 276 e.v.
74. R.A.N.B., A.K.O., I 166, nr. 30. Campinia jrg. 17 (1987), blz. 172.
75. Vroom, Financiering, blz. 123 - 126 en 277 e.v.
76. I. renken, Documenten, blz. 180 - 191 en 228 - 247.
77. Frenken, Documenten, blz. 257. De tekst luidt: Et quia dictae nostrae ecclesiae fabrica manibus principaliter benevolis et adjutricibus multipliciter indigere dinoscitur, pro illius gratiosa subventionem statuimus et ordinamus, ut in eadem ecclesia loco ad hoc magis apto dominicis et festivis ac etiam singulis diebus mensa certa erigatur et cooperiatur reliquiisque decoretur et quid a Christifidelibus ibidem oblatum fuerit, ad opus et sublevamen dictae fabricae convertatur. Et quicumque nostrum eligetur in decanum in hoc expresse consentiet ac de huius statuti donec ac quousque ejusdem ecclesiae nova stuwt ura completa fuerit, quemadmodum et aliorum omnium et singulorum observancia expressum sollemneque prestat juramentum.
78. Vroom, Financiering, blz. 324 e.v.
79. (vervalt)
80. Oirschots schepenprotocol van 1471, fol. 6; 1498, fol. 8 e.v. (gelegateerd door Henrick die Greef); 1500, fol. XXIX"; 1502, fol. XI"; 1504, fol. IV^{vo}).
81. Oirschots schepenprotocol van 1501, fol. XIX en XXXVIII.
82. Oirschots schepenprotocol van 1467, fol. 14' en 15; 1468, fol. 55vo; 1497, fol. XXXIII; 1498, fol. 7'; 1499, fol. 10; 1504, fol. XLIX; 1510 A, fol. 11'; 1512 A, fol. V⁵⁰.
83. Oirschots schepenprotocol van 1505, fol. VII¹⁰.
84. Oirschots schepenprotocol van 1465, fol. 30; 1468, fol. 19"; 1470, fol. 12 en 32; 1471, fol. 11.
85. Oirschots schepenprotocol van 1470, Lol. 12; 1499, fol. NA^{vo} - VIII" (4 pachten); 1504, fol. XLV^{vo}) e.v. (meerdere pachten).
86. Oirschots schepenprotocol van 1496, fol. II'. Voor de overige passim.
87. Oirschots schepenprotocol van 1496, Lol. XXVII; 1497, Lol. XIX; 1509 A, fol. XV.
88. Oirschots schepenprotocol van 1502, fol. XLIII".
89. Oirschots schepenprotocol van 1509 B, fol. 1".
90. Oirschots schepenprotocol van 1509 13, Lol. I^{bis}; 1509 A, fol. XI.1⁵⁰.
91. Oirschots schepenprotocol van 1509 13, fol. ←^{vo}; 1509 A, Lol. XI.V111.

92. Oirschots schepenprotocol van 1509 B, fol. I^{bis}.
93. Martien Coppens en P. Concordius van Goirle, De koorbanken van Oirschot, Eindhoven 1941, blz. 34.
94. Coppens-Concordius, De koorbanken, blz. 38.
95. Oirschots schepenprotocol van 1492, fol. 47.
96. Oirschots schepenprotocol van 1508, fol. V.
97. Oirschots schepenprotocol van 1493, fol. XI e.v.
98. Dr. F.P.M. Jaspers, 'Orgelspel en kerkzang in de Oirschotse kerken', in *Oog op Oirschot*, blz. 219 - 229.
99. Frenken, Documenten, blz. 184 en 239 - 242.
100. Frenken, Documenten, blz. 184 en 242 - 245.
101. Frenken, Documenten, blz. 184 e.v. en 245 - 247.
102. Frenken, Documenten, blz. 185 - 187.
103. Frenken, Documenten, blz. 176 e.v. en 216 - 227.
104. Frenken, Documenten, blz. 187 e.v.
105. Frenken, Documenten, blz. 188.
106. Frenken, Documenten, blz. 189.
107. Frenken, Documenten, blz. 190.
108. Frenken, Documenten, blz. 191.
109. Vrgl. P.A.M. Sanders, 'De boerenleenbank', in *Oog op Oirschot*, blz. 338 - 340.

Bijlage I:

Oirschots schepenprotocol van 1492, fol. 13v^r.

1492.04.23.

Willem Henrickssoen van der Vloeten, Jacop Ansems, Arnt Bernts ende Art Henrickssoen van der Ameyden, scepenen der vryheyt van Oerscot, ende Jordan Dircks Hoppenbrouwer soen ende Henrick Rutger Belarts soen als Heyligeestmeesters ende een groot deel der gemeynder gebueren derselver vryheyt vergadert opten kerchof sinte Peters tot Orscot ende hebben volcomen macht ende procuratie gegeven meester Danelen van Herssel, Danelen van der Meyden, Henricken van den Venne, Henricken van den Dyck, Gielis Lucassoen, Jacop Henrickssoen, Arnt Jacopsoen, Aelbrechten van den Maerslaer, om der kercken sunte Peters van Orscot wederom op te doen timmeren, decken ende repareren ende hout, kalck, leyen, nagel ende allent 'tgene daertoe te copen ende te doen maken des men daertoe behoevende sal wesen ende des totter voerscreven reparaciën van node wesen sal ende soe wes penningen dese voerscreven deser timmeringe ende reparaciën aengaende geven ofte geloven, dat die scepenen, Heyligeestmeesters mette gemeynen gebueren dat van werden houden sellen helpen ontheffen, ontlasten ende scayeloes houden, behouwelyck hon daerinne hon revocatie ende goede, wittige rekeninge daerof des voerscreven is te bewysen. Ac facietur in meliori forma. (Uit te maken in plechtige vorm) Actum op sunte Joris dach.

Bijlage II:

Oirschots schepenprotocol van 1494, fol. VI.

1494.01.28.

Deken, capittel ende Dirck die Hoppenbrouwer, Loywich van Hersel, Gherart Mathyssoen, Jacop Henrickssoen, Jordan Ansems ende meer andere gebueren hebben gegeven volcomen macht ende procuratie heren Jan Nataels, priester, Aelbrechten van den Maerslaer, Arnden Jacopsoen, Henricken van den Dyck, Arnden Bernarts ende Jacoppen Kemps tot enen hulp van Henricken van den Dyck ende in syn stat als Henrick des niet gedoen en can, om te copen totter kercken behoef hout, steen, kalck, leyen ende allent des die kercke behoeven sal, om voer die penningen te geloven, te werven ende allent beste profyt daerinne te doen dat sy mogen; ende die voerscreven personen geloven als gebueren den voerscreven kerckmeesteren te helpen releveren van allen last, commer ende scay, die hon commen mochte van allen desgheens dat sy voer die kerck gedaen sellen hebben.

Actum XXVIII januarii.

Testes: Rutger (Gosenssoen van Audenhoven), Claus (Thomassoen van Audenhoven), Henrick (Ghysbrecht Hoppenbrouwers soen), Jordan (Dirck die Hoppenbrouwer).

Bijlage III:

De Oirschotse gemeenschap stelt een commissie in tot afbouw der kerk, die per herdgang een persoon kunnen aanstellen met volmacht, om de kerkegelden te innen.

Oirschots schepen/h^o~1 van 1503, fol.

Soepenen van Oerschot tugen onder onsen gemeynen segel ende doen cont allen ende enen ijgelij ken, alsoe die vriheyt van Oerschot nu ter tyt groten last ende gebreck heeft aen hoenre prochiekercken, die, overmids dat sy gevallen was, seer wuesteleken leeght, ende die ghebueren seer gwalick opgebrenghen connen, want die kercke cleyne renten heeft ende want die penningen, die in der vryheyt van Oerschot gheset waren onder die gebueren tot behulp der timmeringen der voerscreven kercken, die kerckmeesteren niet oft seer gwalick gecrigen connen ende alsoe onder den onwilligen onbetaelt bliven hangerve, daer mede die goetwillige onwilch werden te betalen ende te geven tot behulp der timmeringe voerscreven. Ende want oeck die gebueren voerscreven die penningen der voerscreven kercken gwalick gebracht hebben aen die principael kerckmeesteren ende tot honnen handen niet en gwamen van den acht hertgangen der voerscreven vryheyt van Oerschot als van calck, geit, steen te halen ende ander penningen te betalen, om die voerscreven ende meer anderen gebreken die daer onder gevielen dachlix te scouwen, soe syn met enen sondaghs gebode die gemeyn gebueren daertoe bveen geropen ende hebben overdragen ende gheordineert in der iersten meester Danel van Herselle als vers-deken, scoutet h, eenenen, ghesworenen ende raeds!u-

den, Jan Willemssoen als Heyligeestmeester ende een groet dele der gemeynder gebueren, in den naem van hon selven ende voer allen den anderen ingesetenen ende honnen nagebueren der selver vryheyt van Oerschot, ghecoren ende geordineert, geset ende gestelt, ordineren, stellen ende setten tot principaal provisooren ende kerckmeesteren der kercken Sunte Peters tot Oerschot Aelbrechten van den Maerslaer, Henricken Belarts ende Happo Jan Vos soep, den weleken sy geven ende gegeven hebben ende wy, scepenen voerscreven, met hun geven volcomen macht ende procuracie ende sunderlinghe bevele om te heffen, te boren, met recht te vervolghen, oft's noet sy, allen pachten, chijnsen, renten, sculden ende ghesette penningen der voerscreven kercken toebehorende, oft die tot behoef der selver kercken noch geset sellen werden ende dat die voergenoemde kerckmeesteren ende dieghene, die sy daertoe setten sellen, oft geset hebben van anderen goede mannen, om te heffen ende te boren alsulken penningen als geset syn, oft mogen werden geset totter kercken behoef in den acht hertgangen der vryheyt van Oerschot van allen 't 't ghene, datter selver fabriken in &ken hertgang aencleeft, daer voer die selve acht personen van elcken hertganck ter vroenten mogen stellen met heerleker executien totter tyt toe, sy die voergenoemde gesette penningen gehaven sellen hebben ende in der kerckmeesteren handen brocht hebben enkele desgeliken sellen die acht personen oeck mogen daer voer allen ende enen yegeliken personen, daer gebreck aen syn sal, te mogen executieren ende ter vroenten te stellen, gelyck oft sy met allen solempnityten van recht verwonnen waren ende dat hem niemont hiertegen en sal mogen behelpen met clerckscap, porterien, Sunte-Peters-manschappen, oft ander ennige indulten oft prevelegien, sy en sellen betalen den iersten penninck metten lesten.

**** CURSUSSEN****

BEST

Cursus Genealogie (stamboomonderzoek)

De cursus genealogie leert u hoe u van uw eigen familie een stamreeks kunt samen stellen die zo ver mogelijk terug gaat in de tijd. Tevens leert u hoe u een overzicht van enkele generaties voorouders van beide zijden, een zogenaamde 'kwartierstaat', kunt samenstellen. Daarnaast worden de achtergronden belicht van de vroegere levensomstandigheden en gedragingen.

De cursus start op 27 oktober 1992.

Tijd: dinsdag 14.00 - 16.00 uur.

Aantal bijeenkomsten: 6.

Cursus Paleografie (oude handschriften)

Wanneer u onderzoek doet in archieven naar uw familiegeschiedenis of naar andere onderwerpen van historische aard, komt u al snel tot de ontdekking dat de oude documenten moeilijk te lezen zijn vanwege het afwijkende handschrift. Ook de zinsconstructies zijn anders dan nu. Het betreft vooral de archiefstukken van vóór 1800. In de cursus paleografie leert u teksten uit de periode 1400 - 1800 lezen en begrijpen. U kunt dan zelf testamenten, koopakten e.d. van uw voorouders lezen.

De cursus start op 13 januari 1993. Tijd: woensdag 20.00 - 22.00 uur.

Aantal bijeenkomsten: 10. Beide cursussen worden georganiseerd door DE WIG, Centrum voor volwassenen educatie te Best.

Informatie en inschrijven: De Wig, Wilhelminaplein 21, Best. Tel. 04998 - 99744.

VELDHOVEN

Cursus Genealogie en Paleografie

Komend najaar en winter zal er in Veldhoven een gecombineerde cursus Genealogie en Paleografie gegeven worden. In deze cursus wordt u de weg gewezen binnen de vele soorten archieven, waaruit u gegevens kunt putten, niet alleen voor uw stamboom, maar ook om meer over uw familiegeschiedenis te weten te komen.

Omdat u bij uw onderzoek al snel stuit op handgeschreven documenten, die niet of nauwelijks zijn te lezen, vanwege de afwijkende handschriften, wordt u ook geleerd het oude schrift (vanaf ca. 1400) te lezen én te begrijpen.

De cursus begint op 1 oktober a.s. en omvat 18 lesavonden. De lessen duren van 20.45 - 22.15 uur en worden gegeven in het Centrum voor Volwasseneneducatie 'De Parasol', van Aelstlaan 24 te Veldhoven.

ti kunt zich bij 'De Parasol' aanmelden op de Open Dag die op zaterdag 12 september wordt gehouden of telefonisch bij de administratie, tel.nr 040-535532.

II. KEMPISCHE CURIOSA 20

GETALLEN EN CIJFERS IN DE LOOP DER EEUWEN

door J. Lijten

De boeren uit het Kempenland
hebben tien vingers aan elke hand
vijf en twintig aan handen en voeten.
Raad eens, hoe wij dit lezen moeten.

Dit oude volks-raadsel-versje bergt in zich vermoedelijk de reden, waarom de mensen van de West-Europese cultuur over het algemeen met het tientallig stelsel gerekend hebben. Nog steeds gebruiken kinderen bij het aanleren van getallen hun kleine vingertjes als hun eerste computer, die wel een zeer beperkte reikwijdte heeft maar ontegenzeggelijk meer dan de grootste modem bijdraagt om inzicht te krijgen in getallen en hun verhouding.

Nu zijn onze voorouders niet helemaal consequent geweest in de toepassing van het decimale stelsel, wel wat de getallen op zich betreft maar niet doorgetrokken in de verhouding van munten, maten en gewichten. Zo was de gulden twintig stuivers. U zult zeggen: dat is nu nog zo, maar momenteel is de stuiver geen grondslag meer van het muntsysteem. De stuiver was weer verdeeld in zestien penningen. Zo was ook de roede twintig voeten lang, terwijl de voet twaalf duim was. Deze afwijking van de decimale deling vond vermoedelijk mede haar oorzaak in de behoefte om tweemaal achter elkaar door twee te kunnen delen.

Het decimale stelsel hebben wij overgenomen - als het al niet eerder in gebruik was - van de Romeinen en de Grieken. Het is dus vele eeuwen in gebruik in heel de bekende wereld, maar gedurende veruit de langste tijd van die periode was de schrijfwijze van die decimale getallen in onze ogen vrij primitief. In principe zette men een verticaal streepje voor elke eenheid: I II III. Dit werd echter gauw onoverzichtelijk. Daarom nam men voor vijf twee streepjes, die onder verbonden waren: V, en voor tien twee streepjes gekruist: X. Bij vijftig zette men een dwarsstreepje onder aan een verticaal streepje: L. Voor honderd zette men een dwarsstreepje onder én boven aan een verticaal streepje, waarbij men praktisch tot de letter C kwam, de beginletter van het Latijnse woord voor honderd: Centum. Voor duizend nam men daarom ook de beginletter van het Latijnse woord voor dat getal: M(ille).

Arabische wiskundigen ontwikkelden een systeem, waarbij negen tekens de getallen van één tot en met negen voorstelden en waarbij de waarde van elk cijfer telkens vertienvoudigd werd door een plaats verder naar voren. Voor het sluitend maken van dit systeem was de invoering van de nul noodzakelijk, die wel niets betekende maar in sommige gevallen nodig was om de plaats van het voorgaande cijfer te determineren.

Wij zijn zo gewend aan dit systeem, dat wij het (menen te) begrijpen, maar voor kinderen is het aanvankelijk een raadsel. Zij moeten er soms jaren mee werken zonder het te begrijpen. Ik herinner mij een onderwijzer, die voor de kinderen in de eerste klas cijfers had geconstrueerd, die naar hun waarde zwaar waren. Als hij een 2 en een 3 op de ene kant van de weegschaal zette, mochten de kinderen een cijfer op de andere kant komen plaatsen, dat even zwaar was als de twee andere samen. Het was een spannend gebeuren dat zijn hoogtepunt bereikte, wanneer de onderwijzer b.v. een 7 en een 3 op de weegschaal zette. Tussen de witte cijfers stond wel een rode 1, maar niemand dacht eraan om die te kiezen. Er ging een gejuich op, wanneer de rode 1 even zwaar bleek te zijn als de 7 en de 3 samen en zelfs als tien witte enen.

Pas in de loop van de zestiende eeuw zijn de arabische cijfers in onze regio doordrongen. Ze werden aanvankelijk enkel als versiering gebruikt, want men kon er niet mee werken, zoals wij niet met Romeinse cijfers kunnen werken en die ook enkel als versiering gebruiken. De rekening van de Oirschotse Tafel van de 1-1. Geest over het jaar 1583 werd versierd met het jaartal 1583 in arabische cijfers geschreven, maar zij is helemaal opgemaakt in Romeinse cijfers. Dat men het systeem niet begreep, blijkt hieruit, dat iemand die honderd en vijf wilde schrijven, 1005 neerpande. Ook met de schrijfwijze van de nieuwe cijfers had men vaak moeite. De 4 en de 9 lijkten dikwijls zoveel op elkaar, dat onattente lezers zich gemakkelijk vergissen. Met een 2 en een 3 had men dikwijls grote moeite, vooral een smid, die deze cijfers nauwelijks kende en ze moest verwerken in muurankers. Men denke aan de 2 in de muurankers van de Zwaan (1623) en de Latijnse school (1629), die men kan beschouwen als een hoogst curieuze nieuwigheid in die dagen.

Berekeningen laat men tegenwoordig veelal maken door een computer zonder zich daarbij bewust te zijn, dat deze niet kan rekenen in het decimale stelsel. Voor de computer bestaat alleen positief en negatief of 1 en 0. Onze opdracht zet hij om in het tweetallig stelsel, dat veel meer tekens vraagt maar veel eenvoudiger te bewerken is, en de uitkomst vertaalt hij weer in ons decimale stelsel.

In onze denkwijze heeft de 0 geen zelfstandige waarde en komt dus nooit voorop. Voor de computer is elk teken gelijkwaardig, zodat in de cijfers die hij ons voorschotellet, evenals in de maatschappij, zelfs een reeks nullen voorop kan staan.

TENTOONSTELLING

In het gemeentemuseum 't Oude Slot van Veldhoven wordt door de Stichting Historisch Erfgoed Veldhoven van 11 juli t/m 4 oktober 1992 een tentoonstelling "MONUMENTEN IN VELDHOVEN" gehouden.

De expositie toont aan de hand van videobeelden, een diaserie, foto's, schilderijen, etsen en ander materiaal, de verscheidenheid in monumenten die mede beeldbepalend zijn voor Veldhoven.

Uitgebeeld worden: gebouwen, archeologische plaatsen, bomen, gedenktekens en overige objecten van cultuurhistorische waarde.

De openingstijden zijn: woensdag, zaterdag en zondag van 13.00 - 17.00 uur. Groepsbezoek op afspraak.

Toegangsprijs f 1, — : Museumjaarkaart en kinderen t/m 12 jaar onder geleide gratis toegang.

BOEKAANKONDIGING

Het notariaat in Veldhoven

Onlangs verscheen een boek waarin de geschiedenis van het notariaat met betrekking tot het territorium van de gemeente Veldhoven wordt beschreven.

Het is het vijfde deel in de serie 'Bijdragen tot de geschiedenis van de gemeente Veldhoven'.

Voor het samenstellen van de tekst hebben de auteurs, drs. J.P.J. Lijten en J.F.C.M. Bijnen, hun gegevens voor een groot deel geput uit de notariële archieven van Oirschot en Veldhoven, het Abdijarchief van Postel en de Rijksarchieven van 's-Hertogenbosch, Den Haag en Brussel.

Het boek heeft een omvang van 72 pagina's en bevat circa 40 afbeeldingen. U kunt er onder meer in lezen over:

- het middeleeuws notariaat in de regio;
- opkomst en verspreiding van het openbare notariaat;
- benoeming en erkenning van notarissen;
Veldhoven en het middeleeuws notariaat;
- de overgang van schepenbank naar notariaat;
- het Veldhovens notariaat in de negentiende en twintigste eeuw;
- Zaakwaarnemers-Administrateurs;
- standplaats Veldhoven opnieuw ingesteld;
- notarissen binnen Veldhoven vanaf 1598 tot heden;

Het boek is verkrijgbaar á f 17,50 bij boekhandel Verhagen, Provincialeweg 64 en City Centrum, Pleintjes 64 te Veldhoven.

Toezening is mogelijk na overmaking van een bedrag van f 22,50 (dit is inclusief / 5, — verzendkosten) op giro 728050 t.n.v. Stichting Historisch Erfgoed Veldhoven, te Veldhoven.

Eerder verschenen in deze serie:

deel 1: *Jubeljaar 1987 St. Jan de Doperkerk Oerle;*

Wetenswaardigheden uit het bestaan van de 75-jarige parochiekerk van Oerle 1912-1987; (o.v.v. Jubeljaar 1987) á f 17,50 (+ f 5, — verzendkosten).

deel 2: *Van Raethuysen lot Gemeentecentrum;*

Vergaderplaatsen en gemeentehuizen binnen Veldhoven vroeger en nu; (o.v.v. Gemeentehuizen) á f 17,50 (+ f 5, — verzendkosten).

deel 3: *Driekwart eeuw St. Caecilia Veldhoven;*

Bijzonderheden uit het bestaan van de 75-jarige parochiekerk van Veldhoven-dorp 1913-1988; (o.v.v. St. Caeciliakerk) á f 17,50 (+ f 5, — verzendkosten).

deel 4: *Gereformeerden en hervormden in Veldhoven vanaf 1648; (o.v.v. Gereformeerden en hervormden) á f 25, — (+ f 5, — verzendkosten).*

III. HET BEGIN VAN HET MODERNE NOTARIAAT IN VELDHOVEN

door J.F.C.M. Bijnen

De Franse Revolutie van 1789 bracht in 1791 in Frankrijk een notariswet, waarbij de verschillende soorten koninklijke, plaatselijke en kerkelijke notarissen tot één soort werden teruggebracht: de 'notaires publics'. Deze wet werd reeds in 1803 vervangen door een nieuwe wet, de zogenaamde wet '25 Ventose an XI' (16 maart 1803).

De inlijving van de Zuidelijke Nederlanden bij Frankrijk werd gerealiseerd doordat per 1 januari 1811 de Franse wetten van toepassing werden verklaard. Dit hield een grote verandering in op bestuurlijk, rechterlijk en ook notarieel gebied. Vóór 1811 bestonden in het huidige Veldhoven op rechterlijk en bestuurlijk terrein twee schepenbanken: Veldhoven-Zeelst-Blaarthem was de ene en de andere werd gevormd door Oerle-Meerveldhoven, hoewel deze twee dorpen geen aaneengesloten gebied omvatten. De schepenbanken oefenden in hun territorium de rechtspraak uit zowel crimineel, boetstraffelijk als op civiel terrein. Daarnaast viel onder de schepenbank ook de volontaire (= vrijwillige) rechtspraak zoals het certificeren of bevestigen van de handelingen van burgers, huwelijksluiting, voogdijzaken, openbare verkoping en de registratie van bezit en transporten van onroerende goederen. Bovendien had de schepenbank het burgerlijk bestuur over haar gebied, dat echter voor dorps-interne zaken gedelegeerd was aan de ter plaatse wonende leden van het grotere schepenbank-dorpsbestuur.

De notarissen konden evenals de schepenbank handelingen van burgers certificeren en testamenten opmaken maar hadden geen bemoeienis met openbare verkopen en registratie van bezit en transport van onroerende goederen.

De inlijving bij Frankrijk per 1 januari 1811 bracht een grote verandering te weeg, zowel op bestuurlijk als rechterlijk gebied. Bestuurlijk werd het huidige Veldhoven ingedeeld in drie gemeenten: Oerle, Veldhoven-Meerveldhoven en Zeelst, met een bestuursvorm, die globaal overeen kwam met de huidige gemeentelijke bestuursvorm. Op rechterlijk gebied was de verandering nog veel ingrijpender. In plaats van de plaatselijke schepenbanken kwamen afzonderlijke professionele rechtbanken in drie categorieën. De laagste was de vrederechter, later kantonrechter, bijvoorbeeld in Oirschot, Hilvarenbeek en Eindhoven. De tweede categorie was de rechtbank van eerste aanleg bijvoorbeeld in Eindhoven en de hoogste categorie was de rechtbank van het hof van appel, voor oostelijk Noord-Brabant in 's-Hertogenbosch.

Op papier was de verandering makkelijk te realiseren, maar in feite was men per 1 januari 1811 niet klaar. Daarom werd zowel de rechterlijke als de notariële functie van de oude schepenbanken gehandhaafd totdat het nieuwe rechterlijke apparaat in werking zou treden. Dit gebeurde voor onze regio per 17 juni 1811 door de installatie van de rechtbank van eerste aanleg te Eindhoven.

Daardoor werd niet alleen de rechtsprekende maar ook de notariële functie van de oude schepenbanken in de regio beëindigd») Wat het notariaat betreft, dreigde hier een levensgrote leegte. Immers de taak van de schepenbank met betrekking van de openbare verkoping en transporten van onroerend goed werd door de 'Ventosewet' opgedragen aan notarissen, die in Veldhoven-Meerveldhoven, Zeelst en Oerle en in vele andere Kempendorpen niet aanwezig waren.

Ter voorziening in deze leemte had de wetgever een overgangsmaatregel uitgevaardigd, die inhield, dat de griffiers van de nieuw opgerichte kantongerechten privaatrechtelijke akten konden opmaken, waarbij zij zich moesten houden aan de bepalingen van de Ventosewet. In het territorium van de rechtbank van eerste aanleg te Eindhoven, dat zich nog iets verder uitstreckte dan Peel- en Kempenland en dat was onderverdeeld in zeven kantons: Eindhoven, Oirschot, Hilvarenbeek, Helmond, Gemert, Sint-Oedenrode en Asten, gaf dit niet voldoende soulaas, omdat de bewoners van het platteland, waar weinig notarissen waren, voor hun transacties dikwijls grote afstanden moesten afleggen, terwijl zij vroeger op redelijke afstand een schepenbank konden bereiken.

Omdat het publiek niet mocht lijden onder een onvoldoende aantal notarissen, werd bij mededeling van de installatie van de rechtbank van eerste aanleg te Eindhoven en de opheffing van de schepenbanken tegelijk deze uitleg van de wet gegeven, dat de secretarissen van de opgeheven schepenbanken provisorisch akten konden opmaken die eenzelfde authentiek publiek karakter zouden hebben als notariële akten.²⁾

Intussen waren bij schrijven van 12 juni al degenen die notariële bevoegdheid hadden, opgeroepen om aan de rechtbank hun aanstelling of commissie over te leggen en om op 24 juni voor 10 uur 's morgens te verschijnen in het etablissement van Jan van der Velden in de Gouden Leeuw op de markt te Eindhoven ter oprichting van een kamer van toezicht op het notariaat.³⁾

Op 15 juli daaraanvolgend werden degenene, die eerder tot notaris waren geadmiteerd en de vroegere secretarissen der schepenbanken provisorisch als notaris erkend tot de organisatie van het notariaat zou zijn voltooid.⁴⁾

Er kwam dus een groot aantal personen, die (provisorieel) het notarisambt als nevenbaan gingen uitoefenen.

Zo ging Joannes Franciscus de Wit, die secretaris van de schepenbank Veldhoven-Zeelst-Blaarthem was geweest en nu secretaris van de gemeente Veldhoven-Meerveldhoven en van de gemeente Zeelst was, met ingang van 15 juli 1811, funtioneren als provisorisch notaris.

Notaris De Wit was aangesteld voor het kanton Oirschot en resideerde (hield kantoor) in Veldhoven, dat deel uitmaakte van het kanton Oirschot. In dit kanton resideerden eveneens notarissen in Oirschot en Vessem. Ook Oerle viel in het kanton Oirschot, zodat notarissen uit drie gemeenten gerechtigd waren in Oerle akten te passeren. De inwoners zelf waren vrij om zich te wenden tot een notaris van hun keuze in diens standplaats, ook als deze in een ander kanton resideerde.

Zeelst ressorteerde onder het kanton Eindhoven. Hierin resideerden notarissen

in Eindhoven, Waalre en Bergeyk. De Zeelstenaren wendden zich in een groot aantal gevallen tot notaris Simon de Vries die in Waalre resideerde.

Per Keizerlijk Decreet van 15 november 1811⁵⁾, bevestigde Napoleon de provisioneel functionerende notarissen in hun ambt. Vanaf die tijd gingen zij zich keizerlijk notaris noemen.

De Franse taal werd de wettelijk voorgeschreven schrijftaal voor het opstellen van de ambtelijke stukken. Om in het gewone verkeer toch voor iedereen duidelijkheid te verschaffen in wat men was overeengekomen, werd aan de officiële in het Frans gestelde akte een in het Nederlands gestelde akte van gelijke strekking gehecht.

Een eenvoudiger oplossing was een verticale tweedeling van elk blad van de akte, met aan een zijde de tekst in het Frans en daarnaast de Nederlandse versie. In dit laatste geval behoefden de comparanten en de notaris elk slechts één keer te ondertekenen.

Na de aftocht van de Fransen, in 1813, werd begonnen met de opstelling van een Nederlandse wetgeving voor het notariaat. In afwachting van het gereedkomen hiervan werden de Franse wetten voorlopig gehandhaafd, zij het met zekere wijzigingen. Zo werd bij Besluit van de Souvereine Vorst van 11 december 1813⁶⁾ bepaald dat de notarissen zich voortaan 'openbare notarissen' zouden noemen.

Per 22 november 1828 onderging de indeling in arrondissementen en kantons een wijziging.⁷⁾ Onder meer Oerle en Veldhoven-Meerveldhoven gingen behoren tot het kanton Eindhoven. Voortaan kon de in Veldhoven residerende notaris De Wit ook naar Zeelst om er notariële handelingen te verrichten.

NOTEN

1. Streekarchief Regio Eindhoven-Kempenland, Eindhoven: Gemeente Archief Bergeyk, [inv. nr.](#) 1477. Dit stuk hoort overigens niet in het gemeentearchief thuis, maar in het rechterlijk archief, waarvan het zelfs het sluitstuk is.
2. Idem.
3. Idem, Administratief Archief Vessem, vóór 1811, aanwinsten AW/1985/9, nr. 37.
4. Rijksarchief Noord Brabant 's-Hertogenbosch, Archief van de Rechtbank van eerste aanleg te Eindhoven 1811-1838, inv. nr. 675: Minuten van akten van depot van akten van aanstelling tot notaris en/of secretaris 1811.
5. Idem, inv. nr. 788, ingekomen stukken betreffende het notariaat en notarissen.
6. Het decreet nr. 6515; In: *Bulletin des lois de l'Empire francais* 4, nr. 351, Parijs 1794-1813.
7. Spijkers, A.P.A.M., De indeling van het rechtsgebied van de tegenwoordige provincie Noord-Brabant in kantons: In: *Varia Historica Brabantia IX*, 's-Hertogenbosch 1980, m.n.,-p.149.

IV. HUIZEN EN HUN BEWONERS TE OIRSCHOT VAN DE ZEVENTIENDE TOT DE TWINTIGSTE EEUW

door C. Scholten

68. TORENSTRAAT 4 (sectie F 6268)

De verpondingsregisters van de herdgang Kerkhof vermelden als eigenaar respectievelijk de volgende personen:

A.	ANTHONIS ADRIAENS VAN OVERBEEK
" t'Cleijn huijsken en hoff tegen de bleijk"
grootte: 4 royen
belast met: 1 g.
(verpondingsboek 1,fol.77)	1640
B.	HENRICK JASPERS HARNASMAEKERS
" t'Cleijn huijsken en hoff tegens de gemeijntens bleijk"
grootte: 4 royen
belast met: 1 g.
(verpondingsboek I,fol.76c)	1679
C.	GOORT JAN WUIJTENS
(geh. met Maria Henrick Harnasmaekers)
omschrijving als onder letter B.
(verpondingsboek I,fol.76c; O.R.A.O.inv.nr.221,fol.49)	bij transport 29.09.1683
D.	PRIJN BOUDEWIJNS VAN LIEMPDT
(Wed. Jaspas Wuijtens)
"Huijs en hoff"
grootte: 4 roeden
aanslag: 1 g.
(verpondingsboek 1,fol.76,;11,fol.72)	1704
E.	HENRICK JAN MERCX
(geh. met Anneken d.v. Jaspas Wuijtens)
omschrijving als onder letter D
(verpondingsboek 11,fol.120,;111,fol.95: O.R.A.O.inv.nr.242,fol.45v)	bij transport 18.06.1721
	ANNEKEN JASPARS WUIJTENS,
hij testament gepasseerd alhier ter secretarije 07.07.1756
wed. en erfgename van Henrick Jan Mercx
omschrijving als onder letter D
(verpondingsboek III, fol.95.)	

- G. JOHANNA HENRICK MERCX bij deling 29.06.1763
omschrijving als onder letter D
(verpondingsboek III,fol.95;IV, fol.69; O.R.A.O.inv.nr.274,fol.187v,3e lot.)
- H. JACOBUS FRANKEN 1773
(geh.26.02.1773 met Johanna Mercx, Johanna overl. 26.08.1793)
omschrijving als onder letter D
(verpondingsboek IV,fol.70)
- I. HENDRIEN KRIELEN, wed. Jacobus Franken bij koop 27.10.1796
omschrijving als onder letter D.
(verpondingsboek V,fol.70;VI,fol.68; O.R.A.O.inv.nr.256,fol.65)

Bloemboefiek Elha, Torenstraat 4

De kadastrale leggers van de gemeente Oirschot geven de volgende eigenaren.

- I. DE WED. JACOBUS FRANKEN, (overl. 18.01.1833)
sectie F 455: tuin grootte: 1 R. 38 E.
sectie F 456: huis, schuur en erf grootte: 1 R. 65 E.
verkoop 1833
(artikel 163, volgnrs. 5,6; O.N.A.inv.nr. 5230, aktenr. 843 en 851)

- J. HENDRIKA WILHELMINA VAN BAAR bij koop 13.03.1833
1833 vereniging van de secties F 455 en F 456 en verbouwing
de nieuwe omschrijving is als volgt:
sectie F 1932: huis, schuur en erf grootte: 3 R. 03 E.
(artikel 828, volgnrs. 1,2,4,5,6.)
- K. ADRIAEN WILLEM KANTERS 1865
omschrijving als onder letter J
1882 bijbouw
1887 verkoop
(artikel 2289, volgnrs. 1,3,4.)
- L. ANTONIJ CORNELIS BEIJSSENS EN CONSORTEN, bakker bij koop 1887
sectie F 1932: huis, schuur en erf, grootte: 3 A, 03 CA.
1887 splitsing en hermeting
de nieuwe omschrijving is als volgt:
sectie F 2821: huis, schop en erf grootte: 3 A, 06 CA.
sectie F 2822: huis grootte: 18 CA.
1896 herbouw huis F 28ss en gedeeltelijk vereniging:
nu de omschrijving van de beide panden:
sectie F 3129: huis, schuur en erf grootte 2 A, 72 CA.
sectie F 3130: huis grootte: 52 CA.
1916 verkoop
(artikel 3321, volgnrs. 3,5,6,7,8,9,10,11; art. 4158, volgnrs. 1.2.)
- M. JACOBUS JOSEPHUS VAN HAAREN, slager en koopman
(overl. 15.01.1946) bij koop 1916
HENRICA MARIA VAN ELDEREN zijn wed.
(overl. 30.03.1947)
voor 9/16 dl. 1946 en 7 mede-eigenaren elk voor 1/16 dl., 1946
CORNELIS ADRIANUS VAN HAAREN, mijnhouthandelaar 1947
en 6 mede-eigenaren ieder voor 1/7 deel
sectie F 3129: huis, schuur en erf grootte: 1 A, 72 CA.
sectie F 3130: huis grootte: 52 CA.
1952 scheiding
(artikel 4497, volgnrs. 2,3,31,32.)
- N. JOHANNES ALPHONSUS MARIA VAN HAAREN,
FRANCISCUS ALOYSIUS MARIA VAN HAAREN, slaggers 1952
omschrijving en grootte als onder M.
1962 scheiding
(artikel 6530, volgnrs. 2,3.)

0. JOHANNAS ALPHONSUS MARIA VAN HAAREN, slager
 (overl. 13.07.1972) 1962
 CORNELIA HENRIETTE DE LOOS, zijn weduwe 1972
 omschrijving en grootte als onder M
 (artikel 7299, volgnrs. 1,2.)
- P. JOHANNES PETRUS GERARDUS FRANCISCUS MARIA VAN
 NUNEN, bedrijfsleider 1983
 ELISABETH ANTONIA ADRIANA HENRICA VAN DER HEIJ-
 DEN, bloemschikster
 1986 vereniging van de secties F 3129 en F 3130
 de nieuwe omschrijving is als volgt:
 sectie F 6268: huis, tuin, schuur en erf, **grootte: 3 A, 24 CA.**
 (artikel 10629, volgnrs.1,2,3.)

g
 i3 4

°1

transforin. brandweer schuur
station kazerne

slagerij

SITUATIE 1943